

**Analizy wdrażania funduszy UE
w Regionalnym Programie Operacyjnym 2007-2013 Województwa Świętokrzyskiego
pod kątem realizacji zasady zrównoważonego rozwoju**

Marta Wiśniewska, marzec 2013

Analiza zrealizowana w ramach projektu „Fundusze europejskie dla zrównoważonego rozwoju – partycypacja społeczna w programowaniu przyszłego okresu budżetowego po 2013 r.”

Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

Spis treści

1. Wprowadzenie: Cele regionalnego programu operacyjnego i strategia ich wdrażania	2
2. Zrównoważony rozwój w założeniach regionalnego programu operacyjnego	4
3. Zrównoważony rozwój w szczegółowym opisie priorytetów i działań regionalnego programu operacyjnego: priorytety i działania mogące wspierać ochronę przyrody i edukację ekologiczną, transport przyjazny środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywność energetyczną, odnawialne źródła energii, gospodarkę ściekową, gospodarkę odpadami	6
4. Kryteria wyboru projektów a zasada zrównoważonego rozwoju	11
5. Projekty kluczowe a zrównoważony rozwój.....	19
6. Alokacje środków finansowych a zrównoważony rozwój	20
7. Stan wdrażania, ocena barier i rzeczywistej dostępności wsparcia dla obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami oraz działań wspierających zrównoważony rozwój	26
8. Podsumowanie i wnioski do programowania na lata 2014-2020	29

1. Wprowadzenie: Cele regionalnego programu operacyjnego i strategia ich wdrażania¹

Celem generalnym *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013* (RPO WŚ) jest poprawa warunków sprzyjających budowie konkurencyjnej i generującej

¹ na podstawie RPO WŚ w wersji z grudnia 2011 roku

nowe miejsca pracy regionalnej gospodarki. Podstawą sformułowania takiego były czynniki egzo- i endogeniczne określone w diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, popartej analizą SWOT², przy uwzględnieniu wizji nakreślonej w *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku*.

Założono, że realizacja celu Programu odbywać się będzie przy wykorzystaniu wewnętrznego potencjału województwa. Do najważniejszych z nich zaliczono atrakcyjne położenie geograficzne regionu („w stosunkowo niewielkiej odległości od dużych aglomeracji”), zasoby dziedzictwa kulturowego oraz walory przyrodnicze. Stanowią one szansę na rozwój turystyki przyjazdowej, jednego z głównych czynników rozwojowych regionu. RPO WŚ jako istotną kwestię postrzega również wysoki potencjał branży budowlanej w regionie, a połączenie długich tradycji przemysłowych, bazy surowcowej oraz doświadczenia i wiedzy przedsiębiorstw budowlanych traktuje jako podstawę dla dalszego wzrostu znaczenia tej branży³.

Realizacja RPO WŚ, zgodnie z nakreślonym celem, ma przyczynić się do budowy nowoczesnej gospodarki w województwie, bazującej na wiedzy i umiejętnościach, otwartej na innowacje, generującej nowe miejsca pracy. Ma to być swoistą konsekwencją procesu globalizacji, postępu technicznego i „polityki Unii Europejskiej w zakresie rozwoju nowoczesnej gospodarki”. Wpisanie się w te tendencje jest, według RPO WŚ, kluczowe dla osiągnięcia wzrostu gospodarczego na poziomie średniej unijnej oraz generowania nowych miejsc pracy. Konieczne są tu „wielotorowe” działania na rzecz zmiany aktualnej struktury gospodarki w regionie, z przestarzałymi i nieefektywnymi sektorami. Budowie nowoczesnej gospodarki sprzyjać ma poprawa warunków infrastrukturalnych, gospodarczych i społecznych.

Cel generalny realizowany będzie poprzez 6 następujących celów szczegółowych, do osiągnięcia których prowadzić będzie realizacja osi priorytetowych Programu:

- Podniesienie poziomu konkurencyjności regionalnej gospodarki poprzez zwiększenie zdolności inwestycyjnej podmiotów gospodarczych (oś priorytetowa 1: ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI),
- Stworzenie warunków do rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz powiązań między sektorem B+R a gospodarką (oś priorytetowa 2: WSPIERANIE INNOWACYJNOŚCI, BUDOWA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO ORAZ WZROST POTENCJAŁU INWESTYCYJNEGO REGIONU),
- Poprawa jakości systemu komunikacyjnego regionu i jego połączeń z krajowymi i europejskimi korytarzami transportowymi (oś priorytetowa 3: PODNIESIENIE JAKOŚCI SYSTEMU KOMUNIKACYJNEGO REGIONU),
- Poprawa stanu środowiska naturalnego województwa (oś priorytetowa 4: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OCHRONY ŚRODOWISKA I ENERGETYCZNEJ),
- Zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych i zasobów dziedzictwa kulturowego (Oś priorytetowa 5: WZROST JAKOŚCI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ ORAZ INWESTYCJE W DZIEDZICTWO KULTUROWE, TURYSTYKĘ I SPORT),
- Zwiększenie atrakcyjności ośrodków miejskich i centrów gmin (oś priorytetowa 6: WZMOCNIENIE OŚRODKÓW MIEJSKICH I REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST).

² Technika analityczna SWOT polega na posegregowaniu posiadanych informacji o danej sprawie na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych): S (Strengths) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obiektu, W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obiektu, O (Opportunities) – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego obiektu szansę korzystnej zmiany, T (Threats) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego obiektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

³ kwestie te RPO WŚ przywołuje w rozdziale 6.1. *Cele Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013*

Dodatkowo, w celu sprawnej realizacji RPO WŚ wprowadzono oś priorytetową uzupełniającą tj. oś priorytetową 7: POMOC TECHNICZNA).

Zgodnie z deklaracją, osiągnięciu celu generalnego Programu towarzyszyć będzie wdrażanie horyzontalnych polityk Unii Europejskiej (UE): polityki społeczeństwa informacyjnego, polityki równych szans oraz „polityki zrównoważonego rozwoju, uwzględniającego aspekt poprawy ochrony środowiska”.

2. Zrównoważony rozwój w założeniach regionalnego programu operacyjnego

Rozdział poświęcony sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, mimo deklaracji, nie ma niestety charakteru diagnozy – jest opisem zawierającym elementy oceny województwa w wyodrębnionych obszarach (najczęściej w kontekście pozostałych województw), bez próby zidentyfikowania przyczyn takiego stanu i rzeczywistych potrzeb, także w zakresie zrównoważonego rozwoju. A przecież ta właśnie wiedza jest niezbędna dla właściwego zaplanowania wdrażania środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Sytuacja społeczno-gospodarcza została opisana w podziale na następujące części: gospodarka, zagadnienia dotyczące innowacyjności; zasoby ludzkie; infrastruktura; zrównoważony rozwój obszarów miejskich; rozwój obszarów wiejskich; turystyka i dziedzictwo kulturowe. Opis ten abstrahuje od polityki zrównoważonego rozwoju, jest właściwie oderwany od uwarunkowań środowiskowych i jakości środowiska.

Z 63 punktów tego rozdziału 2 poświęcono infrastrukturze ochrony środowiska, związanej z gospodarką wodno-ściekową i gospodarką odpadami. W części poświęconej turystyce nie poświęcono miejsca uwarunkowaniom przyrodniczym⁴ (mowa o nich w kontekście rozwoju rolnictwa) a część nazwana: „zrównoważony rozwój obszarów miejskich” w ogóle zrównoważonego rozwoju nie dotyczy⁵ (jest rozumiany jako równomierny). W rozdziale RPO WŚ, który miał być według założenia diagnozą nie dostrzega się wcale globalnych wyzwań środowiskowych – utraty różnorodności biologicznej i zmian klimatu. Próżno też szukać omówienia skutków środowiskowych funkcjonowania i rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki regionu (np. transport, energetyka) czy związku pomiędzy jakością środowiska a jakością życia społeczeństwa.

Analiza SWOT, jako swoiste podsumowanie opisu sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, odzwierciedla zaprezentowane w nim podejście do kwestii środowiskowych i zrównoważonego rozwoju. W mocnych stronach dostrzega się co prawda „dobry stan środowiska, duże kompleksy leśne i atrakcyjne zbiorniki wodne” a w słabych – „niewystarczające wyposażenie województwa w infrastrukturę ochrony środowiska”, ale w szansach i zagrożeniach SWOT kontekstu środowiskowego już nie ma.

W związku z powyższym, przywoływanie polityki zrównoważonego rozwoju UE w opisie celów RPO WŚ wydaje się jedynie spowodowane koniecznością odwołania się do polityk horyzontalnych w tego typu dokumencie jakim jest Program. Wprowadzenie do Programu formułek „projekty

⁴ w części poświęconej barierom rozwoju turystyki wskazano za to, w kontekście niedostatecznej infrastruktury, na konieczność „budowy nowych zbiorników retencyjnych (spełniających funkcje turystyczne i przeciwpowodziowe)”, co ma podwyższyć jakość oferowanych usług turystycznych

⁵ w tej części RPO WŚ napisano jedynie: „Zrównoważony rozwój obszarów miejskich w regionie wymaga intensyfikacji działań poprawiających sytuację w dzielnicach miast zmagających się z problemami odziedziczonymi głównie z przeszłości, a powiązanych między innymi z procesami przekształceń własnościowych dużych zakładów produkcyjnych. Wsparcie winno być nakierowane na poprawę ich konkurencyjności, przede wszystkim poprzez promowanie inwestycji w rozwój społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności oraz zintegrowanie z głównym nurtem rozwoju gospodarczego i społecznego miasta i regionu.”

współfinansowane w ramach programu operacyjnego będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektyw oceny oddziaływania na środowisko, siedliskowej i ptasiej”, „zapewnione zostanie przestrzeganie horyzontalnej polityki zrównoważonego rozwoju, która (...) będzie realizowana w każdej z osi priorytetowych” czy „kwestia wpływu poszczególnych projektów na poprawę stanu środowiska naturalnego będzie podlegała ocenie podczas naboru” nie sprawi, że RPO WŚ stanie się zrównoważone, skoro na początkowym, bardzo istotnym, etapie jego tworzenia podejścia takiego zabrakło.

Kwestie środowiskowe zostały omówione w RPO WŚ w opisie celów szczegółowych jedynie dla celu właściwego dla osi priorytetowej 4: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OCHRONY ŚRODOWISKA I ENERGETYCZNEJ (w opisie żadnego innego celu nie pojawił się kontekst zrównoważonego rozwoju czy rozwiązań przyjaznych dla środowiska⁶). W ramach tej osi realizowane będą, według założeń, przedsięwzięcia dotyczące systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, zagospodarowania odpadów, „ochrony przeciwpowodziowej na obszarach, na których istnieją zapóźnienia w tym zakresie”, projekty służące wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii oraz służące zmniejszaniu ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza i uzyskaniu lepszej efektywności energetycznej.

Według deklaracji Programu, jego cel generalny i cele szczegółowe w całości wpisują się w założenia *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020*. Misją Strategii jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców regionu, przy czym poprawa warunków życia obejmują m.in. „warunki estetyczne środowiska” i „bezpieczeństwo ekologiczne”. Jak podkreślono, RPO WŚ odzwierciedla część wizji zawartej w Strategii – odnosząc się do budowy i rozwoju gospodarki województwa, co generować ma trwałe miejsca pracy (o zrównoważonym rozwoju nie wspomniano).

W omówieniu RPO WŚ w kontekście realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 Program powracają kwestie wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju UE⁷. W tym miejscu RPO WŚ informuje się o zamiarze, w celu zapewnienia wdrożenia wspomnianej polityki horyzontalnej, powołania koordynatora ds. Zarządzania Zrównoważonym Rozwojem, którego zadaniem będzie m.in. monitorowanie zgodności realizacji RPO WŚ z prawem krajowym i unijnym, analizowanie wdrażania Programu w zakresie komplementarności z innymi programami dotyczącymi ochrony środowiska realizowanymi w województwie, opiniowanie wytycznych i procedur wdrażania dla przedsięwzięć środowiskowych realizowanych w ramach Programu, analizowanie wdrażania RPO WŚ przez pryzmat dobrych praktyk w zakresie środowiska. Choć ideę tę ocenić można pozytywnie, to należy podkreślić, znów w kontekście nakreślonych założeń RPO WŚ, że taki koordynator nie zapewni skutecznego horyzontalnego, we wszystkich osiach i działaniach, wdrażania zrównoważonego rozwoju, choćby dlatego że cele RPO WŚ do takiego rozwoju nie dążą.

Brak odniesienia się do globalnych wyzwań środowiskowych, przekładających się na wyzwania w regionie, jest szczególnie rażący w części omawiającej RPO WŚ w kontekście zapisów *Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla spójności gospodarczej i terytorialnej na lata 2007-2013*. Ze smutkiem należy odnotować, iż RPO WŚ postrzega jako barierę dla rozwoju gospodarczego regionu

⁶ Dopiero w dalszej części RPO WŚ pojawiają się bardziej szczegółowe opisy osi priorytetowych poprawiające nieznacznie ten obraz: 1) w opisie osi 3: PODNIESIENIE JAKOŚCI SYSTEMU KOMUNIKACYJNEGO REGIONU można przeczytać: „wymiana taboru kolejowego w komunikacji pasażerskiej na obszarze województwa, sprzyjająca podnoszeniu jakości usług transportowych i ograniczeniu negatywnego wpływu na środowisko naturalne”, „Standardem powinno być uwzględnianie (tam, gdzie jest to możliwe) przy realizacji projektów drogowych budowy ścieżek rowerowych. Możliwe jest także dofinansowanie inwestycji służących wyłącznie budowie ścieżek rowerowych przy drogach publicznych.

Wsparcie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lotniska i lądowiska nie jest dozwolone”; 2) w opisie osi 6: WZMOCNIENIE OŚRODKÓW MIEJSKICH I REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST znajdziemy natomiast na liście projektów: „zakup taboru transportu publicznego, budowa zintegrowanego systemu zarządzania transportem publicznym, inwestycje w infrastrukturę służącą świadczeniu usług transportu publicznego”

⁷ część poświęcona tej tematyce została symptomatycznie „środowiskowy wymiar zrównoważonego rozwoju”

niedostateczne „wyposażenie w infrastrukturę turystyczną, co uniemożliwia efektywne wykorzystanie bogatych zasobów środowiska naturalnego (...) istniejących w regionie” nie pochyłając się ani na chwilę nad koniecznością ochrony tych zasobów, przeciwdziałaniu utracie różnorodności biologicznej i zmianom klimatu (i adaptacji do zmian), ograniczaniu presji na środowisko poprzez stosowne ukierunkowanie rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki itp.

Zaprezentowane w RPO WŚ wskaźniki realizacji celów Programu potwierdzają, zdiagnozowane wcześniej, niezbyt entuzjastyczne lub co najmniej niezbyt systematyczne podejście do wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju przy wydatkowaniu środków EFRR. Wdrażania celu generalnego nie opisują żadne wskaźniki, które można by uznać za mierzące zrównoważoność czy przyjazność Programu dla środowiska. Nie znajdziemy ich też wśród wskaźników realizacji osi priorytetowych 1, 2, 3, 5 i uzupełniającej – 7. We wskaźnikach osi 4: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OCHRONY ŚRODOWISKA znajdziemy dotyczące ilości projektów z zakresu gospodarki odpadami, poprawy jakości powietrza, gospodarki wodno-kanalizacyjnej, „z zakresu energii, w tym energii odnawialnej”, „z zakresu zapobiegania zagrożeniom przyrodniczym”⁸, a więc niewiele mówiące o efekcie ekologicznym. Pozostałe, mające charakter wskaźników rezultatu, odnoszą się do: liczby osób przyłączonych do wodociągu w wyniku realizacji projektów, liczby osób przyłączonych do kanalizacji⁹, „potencjalnej wytworzonej mocy zainstalowanej [?] z odnawialnych źródeł energii”, liczby osób zabezpieczonych przed powodzią, liczby osób objętych selektywną zbiórką odpadów, powierzchni zrehabilitowanej. Wskaźniki rezultatu zaplanowane do monitorowania wdrażania osi priorytetowej 6: WZMOCNIENIE OŚRODKÓW MIEJSKICH I REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST zawierają takie, które w wymiarze środowiskowym należy ocenić pozytywnie. Wśród nich znajdziemy: obszar poddany rewitalizacji, liczba zakupionego taboru komunikacji miejskiej, jego pojemność oraz przyrost ludności korzystającej ze zmodernizowanej komunikacji miejskiej.

Podsumowując:

(-) w części RPO WŚ dedykowanej sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, która według deklaracji powinna być diagnozą tej sytuacji, kwestiom środowiskowym poświęcono niewiele miejsca, zrównoważonemu rozwojowi województwa nie poświęcono go wcale

(-) w dokumencie próżno szukać omówienia skutków środowiskowych funkcjonowania i rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki regionu (np. transport, energetyka) czy związku pomiędzy jakością środowiska a jakością życia społeczeństwa

(-)RPO WŚ nie dostrzega się wcale globalnych wyzwań środowiskowych – utraty różnorodności biologicznej i zmian klimatu

3. Zrównoważony rozwój w szczegółowym opisie priorytetów i działań regionalnego programu operacyjnego: priorytety i działania mogące wspierać ochronę przyrody i edukację ekologiczną, transport przyjazny środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywność energetyczną, odnawialne źródła energii, gospodarkę ściekową, gospodarkę odpadami

W tej części analizy wykorzystano, doprecyzowujący opisane wcześniej założenia RPO WŚ, *Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013* (Uszczegółowienie RPO WŚ) w wersji zaktualizowanej 9 maja

⁸ trudno mieć pewność na poziomie analizowanego dokumentu, co RPO WŚ rozumie jako zagrożenie przyrodnicze

⁹ negatywnie należy ocenić założenie o znacząco większej liczbie osób przyłączanych do sieci wodociągowej niż do kanalizacyjnej (w roku 2015: 5500 versus 4000) w wyniku realizacji Programu

2012 roku¹⁰. Stosownie, do zakresu będącego przedmiotem analizy, priorytety i działania opisano poniżej.

Oś priorytetowa 3: PODNIESIENIE JAKOŚCI SYSTEMU KOMUNIKACYJNEGO REGIONU

Działanie 3.1. *Rozwój nowoczesnej infrastruktury komunikacyjnej o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym*¹¹

Celem działania jest poprawa dostępności komunikacyjnej województwa i podniesienia jakości połączeń wewnątrzregionalnych, co oznaczać ma szybsze i bezpieczniejsze powiązania z krajowym i europejskim układem komunikacyjnym, ale i zwiększać atrakcyjność regionu i bezpieczeństwo ruchu oraz pobudzać przedsiębiorczość w województwie. Pomimo tak nakreślonych efektów działania, wśród przykładowych projektów mogących otrzymać wsparcie EFRR znajdziemy: budowę, rozbudowę i modernizację **ścieżek rowerowych** przy drogach wojewódzkich oraz drogach powiatowych zaliczonych w *Programie rozwoju infrastruktury transportowej województwa świętokrzyskiego na lata 2007-2013* do ciągów drogowych o znaczeniu regionalnym, zakup **taboru kolejowego** dla połączeń regionalnych¹². Dodatkowo, w przedsięwzięciach polegających na budowie, przebudowie, rozbudowie i modernizacji dróg wojewódzkich i wybranych powiatowych możliwe jest zrealizowanie zadań z zakresu dodatkowej infrastruktury drogowej, w tym m.in. budowy, przebudowy, rozbudowy i modernizacji ekranów akustycznych, parkingów „Park and Ride”.

Działanie 3.2. *Rozwój systemów lokalnej infrastruktury komunikacyjnej*¹³

Działanie to ma uzupełniać działanie 3.1. i służyć realizacji projektów o charakterze lokalnym. Wśród przykładowych rodzajów projektów mogących otrzymać wsparcie Programu ponownie budowę, rozbudowę i modernizację **ścieżek rowerowych**, tym razem przy drogach gminnych oraz drogach powiatowych. Dodatkowo, w przedsięwzięciach polegających na budowie, przebudowie, rozbudowie i modernizacji dróg gminnych i powiatowych¹⁴ możliwe jest zrealizowanie zadań z zakresu dodatkowej infrastruktury drogowej, w tym m.in. budowy, przebudowy, rozbudowy i modernizacji ekranów akustycznych, parkingów „Park and Ride”.

Należy podkreślić, że szczegółowe opisy działań nie odnoszą się w żaden sposób do kwestii środowiskowych. Uszczegółowienie RPO WŚ mówi jedynie o preferowaniu projektów o pozytywnym wpływie na rozwój społeczeństwa informatycznego poprzez stwarzanie warunków do rozbudowy sieci teleinformatycznych.

Oś priorytetowa 4: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OCHRONY ŚRODOWISKA I ENERGETYCZNEJ

Działania osi 4 mają być według zapisów Uszczegółowienia „skupione na poprawie stanu naturalnego województwa”. To jednak nie stoi na przeszkodzie, by wskazywać do dofinansowania przedsięwzięcia „ochrony przeciwpowodziowej na obszarach, na których istnieją zapóźnienia w tym zakresie” obok tych z zakresu m.in. **gospodarki wodno-ściekowej, ochrony powietrza, gospodarki odpadami** oraz

¹⁰ dostępnej na <http://www.rpo->

[swietokrzyskie.pl/data/Pliki/1290_Szczegolowy_opis_osi_priorytetowych_RPOWS_2007_2013_09_05_2012.pdf](http://www.rpo-swietokrzyskie.pl/data/Pliki/1290_Szczegolowy_opis_osi_priorytetowych_RPOWS_2007_2013_09_05_2012.pdf)

¹¹ alokacja finansowa na działanie ogółem 179 951 417 euro, w tym fundusze unijne 152 958 704 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 18, 23, 24, 28

¹² jak napisano: „w trybie projektu systemowego”

¹³ alokacja finansowa na działanie ogółem 58 292 278 euro, w tym fundusze unijne 49 548 436 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 23, 24

¹⁴ nie zaliczonych w *Programie rozwoju infrastruktury transportowej województwa świętokrzyskiego na lata 2007-2013* do ciągów drogowych o znaczeniu regionalnym

inwestycji „skutkujących zwiększonym wykorzystaniem **odnawialnych źródeł energii** lub znaczącą poprawą **efektywności energetycznej**”.

Działanie 4.1. *Rozwój regionalnej infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej*¹⁵

Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienia się budowę, rozbudowę i modernizację sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz oczyszczalni ścieków komunalnych w aglomeracjach 5000-15000 RLM¹⁶, budowę sieci kanalizacji deszczowej oraz oczyszczalni ścieków deszczowych, budowę sieci wodno-kanalizacyjnej w aglomeracjach 5000-15000¹⁷. Wsparciem objęte być mogą: budowa, rozbudowa i modernizacja regionalnych zakładów gospodarki odpadami, instalacji do segregacji, unieszkodliwiania odpadów (w tym także akcje promocyjne jako element całego projektu) obsługujące od 100 do 150 tysięcy mieszkańców, modernizacja spalarni odpadów niebezpiecznych, rekultywacja składowisk odpadów i terenów przemysłowych. Środki EFRR przeznaczone być też mogą na: budowę i modernizację zintegrowanych systemów ciepłowniczych, wymianę przestarzałych instalacji ciepłych, projekty dotyczące wytworzenia i wykorzystania w systemach energetycznych i ciepłowniczych odnawialnych źródeł energii oraz wykorzystania w systemach energetycznych i ciepłowniczych energii odpadowej.

Nie wiadomo natomiast dlaczego do infrastruktury ochrony środowiska i przedsięwzięć mających na celu poprawę „stanu naturalnego województwa” zaliczono budowę i modernizację elementów infrastruktury przeciwpowodziowej (w tym wałów przeciwpowodziowych¹⁸, regulacja cieków wodnych), budowę i modernizację zbiorników i stopni wodnych. Co ważne i niepokojące, przedsięwzięcia w tym zakresie są potencjalnie niezgodne z duchem i literą dyrektyw: 2000/60/WE ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej i 2007/60/WE w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim. Wyjątkiem, jedynym, są tu przedsięwzięcia polegające na tworzeniu i odtwarzaniu polderów zalewowych. Budowa zbiorników wodnych skutkować będzie negatywnym oddziaływaniem na ekosystemy wodne i od wód zależne, a przy zakładanej ich wielofunkcyjności i pojemności całkowitej od 70 tys. m³ do 10 mln m³ możliwe oddziaływanie zmniejszające ryzyko wystąpienia powodzi będzie pomijalne. Budowa stopni wodnych jest równie bezzasadna ze względów i środowiskowych i przeciwpowodziowych.

Działanie 4.1., zgodnie z nazwą ukierunkowane na przedsięwzięcia infrastrukturalne, nie przewiduje – co oczywiste - wsparcia dla projektów z zakresu ochrony przyrody i edukacji ekologicznej.

Działanie 4.2. *Rozwój systemów lokalnej infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej*¹⁹

W ramach działania przewiduje się dofinansowanie projektów wodę pitną oraz oczyszczania ścieków komunalnych w aglomeracjach 2000-5000 RLM. Działanie służyć ma poprawie jakości lokalnej infrastruktury przeciwpowodziowej (sic!), zagospodarowania odpadów oraz budowy i modernizacji źródeł i sieci ciepłowniczych. Dofinansowanie mogą otrzymać małe projekty służące wykorzystaniu OZE w systemach energetycznych.²⁰ Oprócz tego wsparcie można otrzymać na szeroko rozumianą infrastrukturę ekologiczną tj. „projekty zmierzające ku poprawie i podniesieniu świadomości

¹⁵ alokacja finansowa na działanie ogółem 80 614 047 euro, w tym fundusze unijne 52 806 509 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 33, 39-47, 50, 53, 54; wśród beneficjentów wymienia się organizacje pozarządowe

¹⁶ liczba wyrażająca wielokrotność ładunku zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych z obiektów przemysłowych i usługowych w stosunku do jednostkowego ładunku zanieczyszczeń w ściekach z gospodarstw domowych, odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby

¹⁷ przy założeniu, że maksymalny udział sieci wodociągowej w projekcie nie przekroczy 30% zakresu rzeczowego inwestycji

¹⁸ o ile modernizacja wałów chroniących obszary z gęstą zabudową mieszkaniową jest zasadna, to budowa wałów nowych (obiektów drogowych w realizacji i utrzymaniu) powoduje wzrost zainwestowania terenu wcześniej zalewanego podczas wezbrań i w konsekwencji większe straty powodziowe w przypadku awarii obiektu

¹⁹ alokacja finansowa na działanie ogółem 78 328 446 euro, w tym fundusze unijne 57 261 605 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 33, 39-47, 50-54; wśród beneficjentów wymienia się organizacje pozarządowe

²⁰ spektrum projektów jak w działaniu 4.2.

ekologicznej społeczności z zakresu budowy, modernizacji i doposażenia infrastruktury służącej szeroko pojętej edukacji ekologicznej (punkty widokowe, ścieżki przyrodnicze, ośrodki dydaktyczno-promocyjne, centra edukacji ekologicznej itp.)²¹. Wśród przykładowych projektów wymieniono także termomodernizację budynków użyteczności publicznej podnoszącą w sposób znaczny efektywność energetyczną²².

Oś priorytetowa 5: WZROST JAKOŚCI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ ORAZ INWESTYCJE W DZIEDZICTWO KULTUROWE, TURYSTYKĘ I SPORT

W działaniu 5.2. *Podniesienie jakości usług publicznych poprzez wspieranie placówek edukacyjnych i kulturalnych*²³ dopuszczono możliwość finansowania termomodernizacji obiektów infrastruktury kulturalnej oraz edukacyjnej w wysokości nie wyższej niż 30% wartości kosztów kwalifikowalnych²⁴, co – o ile znajdą się chętni beneficjenci – wpłynie na wzrost **efektywności energetycznej**. Możliwość dofinansowania termomodernizacji na podobnych zasadach²⁵ przewidziano również w działaniu 5.3. *Inwestycje w strefę dziedzictwa kulturowego, turystyki i sportu*²⁶. Wśród przykładowych projektów dla tego działania wymienia się również budowę, rozbudowę, modernizację publicznej infrastruktury turystycznej, w tym m.in. **rowerowych** szlaków turystycznych. Podkreślić należy, że wśród przykładowych projektów tego zadania próżno szukać takich, które odpowiadają zapisom znajdującym się w części poświęconej celom i uzasadnieniu działania tj. „przewiduje się realizację inwestycji z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa (...) przyrodniczego”.

Oś priorytetowa 6: WZMOCNIENIE OŚRODKÓW MIEJSKICH I REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST

Działanie 6.1. *Wzmocnienie regionalnych i subregionalnych ośrodków wzrostu*²⁷

Działanie przewiduje m.in. wsparcie rewitalizacji zmarginalizowanych obszarów miast, w tym budowy, przebudowy i modernizacji elementów infrastruktury podstawowej: sieci kanalizacyjnej, ciepłowniczej, elektrycznej, zagospodarowanie odpadów oraz komunikacyjnej (elementy infrastruktury do obsługi **transportu publicznego**). Przewidziano dofinansowanie inwestycji skierowanych na poprawę jakości miejskiej komunikacji publicznej oraz systemów podnoszących jakość funkcjonowania układu komunikacyjnego. Wśród przykładowych projektów wymieniono, poza projektami rewitalizacyjnymi, zakup taboru publicznego transportu miejskiego, budowę zintegrowanego systemu zarządzania transportem publicznym, inwestycje w infrastrukturę służącą świadczeniu usług transportu publicznego, budowę i modernizację parkingów dla samochodów oraz rowerów, w tym przy końcowych przystankach komunikacji miejskiej.

²¹ wartość kosztów kwalifikowanych projektu do 400 tys. PLN

²² obowiązkowy audyt energetyczny; wartość kosztów kwalifikowanych 5-10 mln PLN

²³ alokacja finansowa na działanie ogółem 34 155 636 euro, w tym fundusze unijne 29 032 291 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 58-60, 75, 77, 79; wśród beneficjentów wymienia się organizacje pozarządowe

²⁴ jeżeli projekt dotyczy modernizacji kilku obiektów, termomodernizacja nie może przekroczyć 30% wartości kosztów kwalifikowanych dla każdego zadania w ramach projektu

²⁵ w wysokości nie wyższej niż 30% wartości kosztów kwalifikowanych; jeżeli projekt dotyczy modernizacji kilku obiektów, termomodernizacja nie może przekroczyć 30% wartości kosztów kwalifikowanych dla każdego zadania w ramach projektu; ograniczenie to nie dotyczy konserwacji, renowacji i zachowania obiektów zabytkowych

²⁶ alokacja finansowa na działanie ogółem 37 488 970 euro, w tym fundusze unijne 29 032 291 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 56-58, 79; wśród beneficjentów wymienia się organizacje pozarządowe

²⁷ alokacja finansowa na działanie ogółem 54 651 395 euro, w tym fundusze unijne 43 277 472 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 22, 61, 78; wśród beneficjentów wymienia się organizacje pozarządowe

Działanie 6.2. *Rewitalizacja małych miast*²⁸ jest ukierunkowane na rewitalizację zaniedbanych części małych miejscowości, będących centrami gmin, dla których istnieją lokalne programy rewitalizacji. Wsparcie będzie dotyczyło m.in. infrastruktury wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, modernizacji i odbudowy publicznych systemów ciepłowniczych oraz zaopatrzenia w energię elektryczną.

Należy zwrócić uwagę na działanie 1.1. *Bezpośrednie wsparcie sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw*²⁹, w którym wsparciem mogą być objęte projekty dotyczące dostosowania technologii, produktów lub usług do wymogów oraz norm UE, szczególnie w zakresie ochrony środowiska. Pomoc miałyby otrzymać firmy, które działają zgodnie z prawem, a ich inwestycja w ochronę środowiska służy jedynie poprawie wskaźników i norm. Wspierane będą projekty inwestycyjne w przedsiębiorstwach z zakresu gospodarki wodno-ściekowej, ochrony powietrza, gospodarki odpadami oraz realizacji przedsięwzięć służących wdrażaniu zasad zintegrowanego podejścia do zapobiegania i ograniczania zanieczyszczeń. W działaniu 2.1. *Rozwój innowacji oraz wspieranie działalności dydaktycznej i badawczej szkół wyższych oraz placówek sektora „badania i rozwój”*³⁰ wśród przykładowych projektów wymieniono dostosowanie laboratoriów do wymagań dyrektyw unijnych, zwłaszcza norm zharmonizowanych i prawodawstwa w zakresie ochrony środowiska. Poza powyższymi przykładami, w uszczegółowionych opisach osi priorytetowych 1: ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI i 2: WSPARCIE INNOWACYJNOŚCI, BUDOWA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO ORAZ WZROST POTENCJAŁU INWESTYCYJNY REGIONU nie zidentyfikowano działań mogących wspierać obszary będące przedmiotem niniejszej analizy, nie odnotowano też deklarowanego w RPO WŚ systemowego wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju UE.

Podsumowanie:

(+/-) w opisach wszystkich osi priorytetowych (z wyłączeniem pomocy technicznej) zidentyfikowano działania mogące wspierać zrównoważony rozwój lub uwzględniające kwestie środowiskowe; sposób ich uwzględnienia jednak nie świadczy jednak o tym, że dla RPO WŚ priorytetem nie jest wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju

(+/-) większość obszarów kluczowych środowiskowo (poza transportem przyjaznym środowisku) ujęta została w dwóch zadaniach (różniącymi się poziomami wdrażania: regionalny versus lokalny) dedykowanych wyłącznie infrastrukturze, w tym infrastrukturze hydrotechnicznej

(-) RPO WŚ nie przewidziało wsparcia dla projektów z zakresu ochrony przyrody a edukacja ekologiczna postrzegana jest jedynie przez pryzmat infrastruktury

(-) zapisy Uszczegółowienia RPO WŁ traktują rozwój transportu rowerowego i publicznego w sposób marginalny (powiązanie z działaniem dedykowanym rozwojowi transportu drogowego lub jako jeden z wielu elementów powiązanych z rewitalizacją miast i wzmocnieniem regionalnych i subregionalnych ośrodków wzrostu)

(-) do infrastruktury ochrony środowiska i przedsięwzięć mających na celu poprawę „stanu naturalnego województwa” zaliczono budowę i modernizację elementów infrastruktury przeciwpowodziowej (w tym wałów przeciwpowodziowych, regulacja cieków wodnych), budowę i modernizację zbiorników i stopni

²⁸ alokacja finansowa na działanie ogółem 38 779 131 euro, w tym fundusze unijne 31 245 182 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 61, 78; wśród beneficjentów wymienia się organizacje pozarządowe

²⁹ alokacja finansowa na działanie ogółem 212 765 482 euro, w tym fundusze unijne 90 425 328 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 5-9

³⁰ alokacja finansowa na działanie ogółem 68 025 262 euro, w tym fundusze unijne 38 000 639 euro (dane z Uszczegółowienia); kategorie interwencji: 1-3, 11, 15

wodnych - przedsięwzięcia w tym zakresie są potencjalnie niezgodne z duchem i literą dyrektyw: 2000/60/WE ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej i 2007/60/WE w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim

4. Kryteria wyboru projektów a zasada zrównoważonego rozwoju³¹

Każdy z wniosków o dofinansowanie ze środków RPO WŚ podlega ocenie według kryteriów formalnych i merytoryczno-technicznych.

Do kryteriów formalnych zaliczono:

- kwalifikowalność wnioskodawcy (zgodność w stosunku do typów beneficjentów),
- kwalifikowalność zakresu rzeczowego i finansowego,
- terminowość i prawidłowość dostarczenia wniosku,
- kompletność i prawidłowość dostarczenia wniosku.

Na etapie oceny formalnej, dotyczącej kwalifikowalności zakresu rzeczowego i finansowego, weryfikowany ma być fakt zgodności z politykami horyzontalnymi UE. Sprawdzenie to, jak podkreśla się w *Kryteriach wyboru projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego 2007-2013*, jedynie na podstawie informacji zawartej we wniosku. W przypadku, gdy projekt będzie wpływał negatywnie na polityki horyzontalne UE³² - „Czy projekt nie ma negatywnego wpływu na polityki horyzontalne UE? (TAK/NIE/NIE DOTYCZY)” - wniosek będzie odrzucany³³.

Wnioski pozytywnie ocenione na etapie oceny formalnej podlegać będą ocenie merytoryczno-technicznej. Ocena na tym etapie jest przeprowadzana w oparciu o tzw. kryteria dopuszczające i kryteria jakościowe podlegające punktacji. Kryteria dopuszczające, oceniane 0/1, badają:

- zgodność dokumentacji projektowej z dokumentami programowymi oraz regulaminem konkursu, (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- spójność dokumentacji projektowej oraz uzyskanych decyzji i pozwoleń (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- właściwie przygotowanie analizy ekonomicznej projektu (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- właściwie przygotowanie analiz finansowych projektu (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- poprawność ustalenia poziomu dofinansowania z uwzględnieniem przepisów pomocy publicznej lub przepisów dot. projektów generujących dochód (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- zasadność i odpowiednią wysokość przedstawionych w projekcie kosztów kwalifikowanych (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- kwalifikowalność pod względem technicznym – czy wydatki kwalifikowane są uzasadnione i niezbędne ze względu na osiągnięcie planowanych celów (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- zasadność zaproponowanych rozwiązań technologicznych na podstawie załączonych dokumentów (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- poprawność przeprowadzenia analizy potencjału instytucjonalnego wnioskodawcy oraz wykonalność instytucjonalną projektu (TAK/NIE/NIE DOTYCZY),
- wykonalność techniczną i technologiczną projektu (TAK/NIE/NIE DOTYCZY).

Jakościowe kryteria merytoryczno-techniczne zawarte są w dwóch częściach A i B. Liczba punktów

³¹ na podstawie *Szczegółowego opisu osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013* (Uszczegółowienie RPO WŚ) w wersji zaktualizowanej 9 maja 2012 roku, *Kryteriów wyboru projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013*, informacji o naborach wniosków

³² cokolwiek to znaczy

³³ na etapie oceny merytoryczno-technicznej zgodność z politykami horyzontalnymi będzie oceniana ponownie i punktowana, ponownie odbywać się to ma w oparciu o dokumenty i informacje dostarczone przez wnioskodawcę

możliwa do uzyskania to odpowiednio 70 i 30, przy czym wniosek poddawany jest ocenie wobec kryteriów części B, jeśli uzyskał minimum 40 punktów w części A. Kryteriom przypisano wagi „w zależności od poziomu istotności danego problemu”.

Ocena wniosków dokonywana jest w Departamencie Funduszy Strukturalnych Urzędu Marszałkowskiego.

Kryteria formalne nie wychodzą w żaden, poza deklaratywnym, sposób naprzeciw zasadzie zrównoważonego rozwoju. Na etapie **oceny formalnej** sprawdza się jedynie, bez norm doprecyzowujących to sprawdzenie, brak negatywnego wpływu na polityki horyzontalne UE, w tym również i na politykę zrównoważonego rozwoju. Kryteria zastosowane na tym etapie oceny nie stanowią restrykcyjnego „sita” gwarantującego, że dzięki środkom EFRR, którymi dysponuje RPO WŚ, województwo świętokrzyskie będzie rozwijać się w sposób zrównoważony. **Ocena merytoryczno-techniczna w oparciu o kryteria dopuszczające** także nie wyeliminuje dofinansowania przedsięwzięć stojących w sprzeczności ze zrównoważonym rozwojem województwa. Jedną z przyczyn jest zapewne fakt, że województwo nie ma spójnej wizji takiego rozwoju. Ocena merytoryczno-techniczna na poziomie kryteriów dopuszczających nie nawiązuje do zrównoważonego rozwoju, próżno też szukać kryteriów ukierunkowanych na zmniejszanie śladu ekologicznego wdrażania RPO WŚ. Analizę merytoryczno-technicznych kryteriów jakościowych przedstawiono poniżej.

4.1 Ocena kryteriów wyboru projektów z obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami

Jakościowe kryteria oceny merytoryczno-technicznej działań RPO WŚ, w których zidentyfikowano możliwość dofinansowania przedsięwzięć z obszarów będących przedmiotem szczególnego zainteresowania niniejszej ekspertyzy oceniono poniżej. Należy jednak podkreślić, że ocena merytoryczno-techniczna, opisana w Kryteriach wyboru projektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013, opierająca się o kryteria jakościowe sformułowane bardzo nieprecyzyjnie, nie wiążące przyznawanych punktów z mierzalnymi lub jasno określonymi wskaźnikami nie jest oceną zobiektywizowaną. Dodatkowo, wagi różnicujące istotność kryteriów, nie poprawiają przejrzystości oceny na tym etapie a redundantność kryteriów (przetwarzanie tej samej informacji wielokrotnie) podważa jej metodyczne podstawy.

Oś priorytetowa 3: PODNIESIENIE JAKOŚCI SYSTEMU KOMUNIKACYJNEGO REGIONU

Różne zbiory jakościowych kryteriów oceny merytoryczno-technicznej stosowanych do oceny wniosków składanych w ramach tej osi priorytetowej przypisano poszczególnym rodzajom projektów: drogom regionalnym i lokalnym, projektom dotyczącym bezpieczeństwa systemu komunikacyjnego na drogach, projektom dotyczącym zakupu taboru kolejowego oraz ścieżkom rowerowym.

Dla dróg regionalnych kryteria punktowe w części A obejmują: efektywność ekonomiczną projektu, wpływ projektu na zwiększenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym, komplementarność i spójność z innymi przedsięwzięciami w ramach różnych programów operacyjnych i pomocy zewnętrznej (bliżej niezdefiniowaną), wpływ na układ komunikacyjny województwa, kompleksowość oraz stopień wypełnienia polityk horyzontalnych. W ramach ostatniego z kryteriów, co należy podkreślić – o najniższej wadze (waga: 2, większość pozostałych – waga: 4) punktuje się m.in. zastosowanie energooszczędnych elementów dodatkowego uzbrojenia drogi (np. oświetlenie energooszczędne, znaki zasilane ze źródeł odnawialnych) oraz zastosowanie rozwiązań technicznych ograniczających

negatywny wpływ na środowisko (np. systemy oczyszczania wód opadowych, ekrany akustyczne, nasadzenia zieleni, itp.)³⁴. W ramach kryterium badającego wpływ na układ komunikacyjny województwa punkty otrzymać można za objęcie projektem infrastruktury do obsługi transportu publicznego. Za udostępnienie nowych terenów inwestycyjnych – co środowiskowo może być niebezpieczne (zabór gruntów dotychczas niezurbanizowanych / nieuprzemysłowionych) – projekt punktować może w ramach kryterium dotyczącym kompleksowości. W części B znalazły się jedynie 2 kryteria: znaczenie projektu dla realizacji celów zawartych w dokumentach strategicznych o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym oraz wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa. Co zaskakujące, zrównoważony rozwój województwa rozumiany jest w oderwaniu od aspektów środowiskowych – jako równomierny. W tym miejscu, co pokazuje specyficzne rozumienie pojęcia: zrównoważony rozwój, przy ocenie brane są pod uwagę: „dochody na mieszkańca gminy / powiatu, peryferyjność, wyrównywanie szans, projekty realizowane na obszarach wiejskich i zmarginalizowanych obszarach miejskich”. Należy zauważyć również, że kryteria nie promują projektów których integralnym elementem są ścieżki rowerowe lub ciągi pieszo-rowerowe. Kryteria punktowe części A dla projektów dotyczących zakupu taboru kolejowego badają efektywność projektu (kosztową), wzrost liczby osób korzystających z zakupionego taboru, wpływ projektu na polityki horyzontalne (ocena ekspercka na podstawie informacji przedstawionych we wniosku) oraz komplementarność i spójność z innymi przedsięwzięciami w ramach różnych programów operacyjnych i pomocy zewnętrznej. W części B natomiast projekt może otrzymać może punkty za wpisywanie się w cele polityki komunikacyjnej regionu oraz wpływ na poprawę dostępności komunikacyjnej regionu. W kontekście dość kontrowersyjnych kryteriów punktowych dla inwestycji drogowych, kryteria te należy ocenić dość pozytywnie, choć nie są bezpośrednio powiązane ze wskaźnikami środowiskowymi typu: zmniejszenie emisji, ilość osób rezygnujących z transportu indywidualnego na rzecz publicznego itp.

Projekty z zakresu ścieżek rowerowych oceniane są w części A przez pryzmat: efektywności ekonomicznej projektu, wpływu projektu na zwiększenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym, komplementarności i spójności z innymi przedsięwzięciami, wpływu na poprawę jakości układu komunikacyjnego województwa, kompleksowości i skali oddziaływania, a w części B – wpływu projektu na zrównoważony³⁵ [czyt. równomierny] rozwój województwa oraz znaczenia projektu dla realizacji celów zawartych w dokumentach strategicznych. Kryteria nie promują niestety projektów o największym potencjale w kontekście intensywności wykorzystania przez rowerzystów, także tych rezygnujących z transportu indywidualnego samochodowego na rzecz rowerowego.

Oś priorytetowa 4: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OCHRONY ŚRODOWISKA I ENERGETYCZNEJ

Wnioski o dofinansowanie przedsięwzięć z zakresu infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków oceniane będą w oparciu o następujące kryteria w części A: efektywność projektu (w rozumieniu kosztowym), wpływ projektu na realizację zobowiązań akcesyjnych w obszarze ochrony środowiska, liczba osób które uzyskają możliwość przyłączenia do kanalizacji / wodociągu / oczyszczalni ścieków, stopień zwodociągowania / skanalizowania gminy, efekt ekologiczny, kompleksowość projektu, wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, komplementarność i spójność z innymi przedsięwzięciami. Należy podkreślić i ocenić negatywnie, że znaczna część kryteriów nie została bliżej zdefiniowana, dotyczy to również wpływu projektu na realizację zobowiązań

³⁴ a więc de facto punkty przyznawane są za wypełnianie zapisów decyzji środowiskowej lub/i zastosowanie standardowych rozwiązań

³⁵ przy ocenie brane są pod uwagę: „dochody na mieszkańca gminy / powiatu, peryferyjność, wyrównywanie szans, projekty realizowane na obszarach wiejskich i zmarginalizowanych obszarach miejskich”

akcesyjnych w obszarze ochrony środowiska i efektu ekologicznego (oba kryteria są zresztą redundantne). Punktacja, podobnie jak dla innych grup projektów tej osi i projektów osi priorytetowej 3, została zaprojektowana tak, że niemożliwe jest przyznanie projektowi 0 punktów w ocenie według któregoś z kryteriów (nie tylko dlatego że nie określono wartości progowych np. dla efektywności projektu czy dla stopnia zwodociągowania / skanalizowania gminy). W części B, dotyczy to wszystkich grup projektów osi priorytetowej 4, projekty oceniane są według dwóch kryteriów: wpływu projektu „na zrównoważony rozwój województwa” [czyt. równomierny], znaczenia projektu dla realizacji celów zawartych w dokumentach strategicznych o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym.

Ocena projektów z zakresu infrastruktury wodociągowej, w części A, opiera się o: efektywność projektu, liczbę osób które uzyskają możliwość przyłączenia do wodociągu, stopień zwodociągowania gminy, kompleksowość projektu, wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, komplementarność i spójność z innymi przedsięwzięciami. Ponownie też, przy dopuszczeniu projektów tylko z zakresu infrastruktury wodociągowej (bez połączenia z tworzeniem infrastruktury kanalizacyjnej), promocja projektów maksymalizujących zyski środowiskowe opiera się na subiektywnej ocenie eksperckiej a nie na dobrze dobranych i sprecyzowanych kryteriach, częściowo dopuszczających punktowanie w oparciu o tę samą informację.

Projekty z zakresu gospodarki odpadami, w części A, oceniane są w oparciu o następujące kryteria: efektywność projektu (w rozumieniu kosztowym), wpływ projektu na realizację zobowiązań akcesyjnych w obszarze ochrony środowiska, redukcję ilości odpadów biodegradowalnych i wydzielenie odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów kierowanych na składowisko, liczbę osób objętych projektem, efekt ekologiczny, kompleksowość projektu, wpływ projektu na polityki horyzontalne, komplementarność i spójność z innymi przedsięwzięciami („w ramach różnych programów operacyjnych i pomocy zewnętrznej”). Pozytywnie należy ocenić pojawienie się kryterium precyzującego efekt ekologiczny tj. ocenę redukcji ilości odpadów biodegradowalnych i wydzielenie odpadów niebezpiecznych ze strumienia odpadów kierowanych na składowisko, choć niestety bez określenia wartości progowych od których uzależniona byłaby ilość punktów (z możliwością przyznania 0 punktów). Kryterium: efekt ekologiczny jest zresztą wobec tego kryterium wybitnie redundantne.

Kryteria punktowe (części A) do oceny projektów z zakresu energii odnawialnej są dość ubogie, ograniczają się do 4. Poza standardowymi, ocenianymi tradycyjnie przez eksperta, tj. efektywnością ekonomiczną, kompleksowością oraz komplementarnością i spójnością z innymi przedsięwzięciami, umieszczono również „potencjalną wytworzoną moc zainstalowaną z odnawialnych źródeł energii uzyskaną w wyniku realizacji projektu”. Kryterium to wydaje się wewnętrznie niespójne – powinno dotyczyć albo mocy zainstalowanej albo mocy wytworzonej – i redundantne z efektywnością ekonomiczną, która określać ma nakład inwestycyjny na zainstalowane 1 MW. Ponownie, nie określono co kryje się pod kompleksowością projektu.

Projekty z grupy przesył energii elektrycznej i ciepłej, w części A, oceniane są – poza efektywnością ekonomiczną, kompleksowością oraz komplementarnością i spójnością z innymi przedsięwzięciami – w oparciu o kryteria, których pojawienie się należy ocenić pozytywnie, dotyczące efektywności energetycznej, szacunkowej liczby osób korzystających z powstałej infrastruktury, możliwości podłączenia mocy wytwórczych wykorzystujących OZE. W ocenie według tych 3 kryteriów można otrzymać maksymalnie 40 na 70 pkt. na tym etapie oceny. Problem dla przejrzystości oceny stanowi ponownie konstrukcja punktacji (brak możliwości oceny na poziomie 0 punktów) i oparcie oceny li tylko na ocenie ekspertów (bez przypisania punktów do określonych wartości).

Podobnie ocenić należy kryteria części A dla projektów z zakresu wytwarzania energii ciepłej, z kryteriami sprawdzającymi: wykorzystanie energii pochodzącej z kogeneracji, efektywność energetyczną, szacunkową ilością osób korzystających z powstałej infrastruktury.

Projekty z zakresu edukacji ekologicznej, ograniczone poprzez zdefiniowanie działań (patrz rozdział 3 niniejszej ekspertyzy) do projektów infrastrukturalnych, oceniane są w części A w oparciu o bliżej niesprecyzowane: wartość merytoryczną projektu oraz zakładane efekty ekologiczne, spodziewany zasięg oddziaływania efektów projektu, „doświadczenie potencjał merytoryczny oraz organizacyjny projektodawcy odpowiadający zakresowi i skali realizacji projektu”, kompleksowość projektu. Projekty z zakresu termomodernizacji budynków użyteczności publicznej będą oceniane w części A co należy ocenić pozytywnie, w oparciu o kryteria badające zmniejszenie zapotrzebowania na ciepło (różnica między zapotrzebowaniem na ciepło przed i po termomodernizacji dzielona przez zapotrzebowanie na ciepło przed termomodernizacją), wykorzystywanie energii odnawialnej. Poza tym stosuje się kryteria badające efektywność ekonomiczną projektu, kompleksowość i wpływ na polityki horyzontalne UE. Problem dla przejrzystości oceny stanowi ponownie konstrukcja punktacji (brak możliwości oceny na poziomie 0 punktów) i bazowanie na ocenie ekspertów (bez przypisania punktów do określonych wartości).

Ta wada oceny jest też przeniesiona na ocenę projektów z zakresu wytwarzania i przesyłu energii. Za pozytywne można tu uznać pojawienie się kryteriów³⁶ dotyczących: efektywności energetycznej, szacunkowej liczby osób korzystających z powstałej infrastruktury, wykorzystania energii pochodzącej z kogeneracji, efektu ekologicznego. To ostatnie promować ma „projekty o najwyższej redukcji emisji pyłów i gazów w tym: CO₂, SO₂, NO_x”.

Obok standardowych kryteriów części A: efektywność projektu, kompleksowość, komplementarność i spójność, w ocenie projektów z grupy kanalizacja deszczowa, oczyszczanie wód deszczowych bada się obszar zlewni objętej projektem, co niestety nie przekłada się na promocję projektów o największym efekcie ekologicznym, a więc i na promocję zasady zrównoważonego rozwoju.

Oś priorytetowa 5: WZROST JAKOŚCI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ ORAZ INWESTYCJE W DZIEDZICTWO KULTUROWE, TURYSTYKĘ I SPORT

Choć w niektórych działaniach tej osi priorytetowej zidentyfikowano te mogące wspierać efektywność energetyczną (działanie 5.2. i 5.3.) oraz budowę, rozbudowę, modernizację publicznej infrastruktury turystycznej, w tym m.in. rowerowych szlaków turystycznych (działanie 5.3.) punktowe kryteria stosowane do oceny projektów nie promują w żaden sposób środowiskowych rozwiązań w tym zakresie³⁷.

Dla działania 5.2. *Podniesienie jakości usług publicznych poprzez wspieranie placówek edukacyjnych i kulturalnych* kryteria części A i B oceny pogrupowano dla następujących typów projektów: inwestycje w infrastrukturę kultury, edukacja – przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, edukacja – jednostki kształcenia i doskonalenia zawodowego oraz uczelnie wyższe. Dla żadnego z nich w części A oceny nie zastosowano kryteriów biorących pod uwagę aspekty środowiskowych. W części B pojawia się natomiast wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa, przy czym w ocenie tej, tradycyjnie już, bierze się pod uwagę „dochody na mieszkańca gminy / powiatu, peryferyjność, wyrównywanie szans, projekty realizowane na obszarach wiejskich i zmarginalizowanych obszarach miejskich”.

Ocena merytoryczno- techniczna projektów ubiegających się o dofinansowanie w ramach działania 5.3. *Inwestycje w strefę dziedzictwa kulturowego, turystyki* opiera się o kryteria abstrahujące od kwestii środowiskowych, w części B dodatkowo badając wpływ projektu na zmniejszanie różnic

³⁶ obok efektywności projektu (ekonomicznej), kompleksowości, komplementarności i spójności z innymi przedsięwzięciami w ramach różnych programów operacyjnych i pomocy zewnętrznej

³⁷ dla działania 5.2. w kryteriach 0/1 znalazło się jedynie kryterium dopuszczające, sprawdzające zgodność z ustalonym progiem: „Finansowanie termomodernizacji obiektów infrastruktury kulturalnej oraz edukacyjnej w wysokości nie wyższej niż 30% wartości kosztów kwalifikowanych projektu”

rozwojowych województwa pod szyldem „wpływu projektu na zrównoważony rozwój województwa”.

Oś priorytetowa 6: WZMOCNIENIE OŚRODKÓW MIEJSKICH I REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST

Kryteria merytoryczno-techniczne projektów ubiegających się o dofinansowanie w ramach działania 6.1. *Wzmocnienie regionalnych i subregionalnych ośrodków wzrostu* i 6.2. *Rewitalizacja małych miast* pogrupowane są dla następujących typów projektów: kompleksowe projekty rewitalizacyjne, projekty dotyczące poprawy systemów transportowych miast (w tym, zakup taboru transportu miejskiego, budowa lub modernizacja publicznego transportu pasażerskiego), infrastruktura targowa i wystawiennicza.

Kompleksowe projekty rewitalizacyjne w części A oceniane są przez pryzmat: „kompleksowości zaplanowanych w projekcie przedsięwzięć” (oddziaływanie projektu na strefę przestrzenną – budowlaną, gospodarczą i społeczną), wpływ projektu na tworzenie nowych miejsc pracy, wpływ projektu na rozwój obszaru rewitalizowanego, wpływ projektu na przewyższanie zjawisk negatywnych zdefiniowanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji, komplementarność oraz wpływ projektu na polityki horyzontalne UE. Część B oceny opiera się o dwa kryteria: znaczenie projektu dla realizacji celów zawartych w dokumentach strategicznych o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym oraz wpływ projektu na zrównoważony [czyt. równomierny] rozwój województwa. Nie wydaje się, by kryteria te w jakikolwiek sposób mogły promować projekty, których elementem będą rozwiązania służące efektywnemu wykorzystaniu zasobów i ochronie środowiska z zakresu, jak zadeklarowano w opisie działań, infrastruktury wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, modernizacji i odbudowy publicznych systemów ciepłowniczych oraz zaopatrzenia w energię elektryczną.

Projekty dotyczące poprawy systemów transportowych miast nie mają żadnych specyficznych kryteriów mogących promować rozwiązania niskoemisyjne i ekologiczne. Przy wyborze projektów stosuje się w części A kryterium: wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, ale można za nie otrzymać maksymalnie 5 pkt. (maksymalna liczba punktów dla części A: 70).

4.2 Ocena kryteriów dla projektów pozostałych pod kątem stopnia odzwierciedlenia zasady zrównoważonego rozwoju

Jakościowe kryteria oceny merytoryczno-technicznej działań RPO WŚ, w których nie zidentyfikowano możliwości dofinansowania przedsięwzięć z obszarów będących przedmiotem szczególnego zainteresowania niniejszej ekspertyzy opisano poniżej. Podobnie jak poprzednio, należy podkreślić, że ocena dokonywana w oparciu o nie nie jest oceną zobiektywizowaną.

Oś priorytetowa 1: ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Kryteria oceny merytoryczno-technicznej dla projektów ubiegających się o dofinansowanie w ramach 4 działań osi priorytetowej 1 nie mają nic wspólnego z badaniem aspektów środowiskowych realizacji zaplanowanych przedsięwzięć. W części oceny A znajduje się wprawdzie kryterium: wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, a dla działania 1.4. *Wsparcie inwestycyjne dla instytucji biznesu* dodano w części B kryterium: wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa [czyt. równomierny], ale nie można z oczywistych względów ocenić ich jako satysfakcjonujących. W oparciu o kryterium: wpływ projektu na polityki horyzontalne projekt może zresztą otrzymać maksymalnie jedynie 4 na 70 punktów do uzyskania w ocenie części A.

Oś priorytetowa 2: WSPARCIE INNOWACYJNOŚCI, BUDOWA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO ORAZ WZROST POTENCJAŁU INWESTYCYJNEGO REGIONU

Kryteria oceny merytoryczno-technicznej dla projektów ubiegających się o dofinansowanie w ramach 4 działań osi priorytetowej 2 nie mają również nic wspólnego z badaniem aspektów środowiskowych realizacji zaplanowanych przedsięwzięć. W części oceny A znajduje się wprowadzić kryterium: wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, a w części B kryterium³⁸: wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa, ale nie można ocenić ich pozytywnie. W oparciu o kryterium: wpływ projektu na polityki horyzontalne projekt może otrzymać maksymalnie jedynie 4 na 70 punktów do uzyskania w ocenie części A. Natomiast w oparciu o kryterium: wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa można otrzymać maksymalnie aż 15 pkt. na 30 do uzyskania w części B, ale jak już wielokrotnie podkreślano kryteria wyboru projektów RPO WŚ rozumieją rozwój zrównoważony jako dążący do zniwelowania różnic pomiędzy poszczególnymi obszarami województwa.

Oś priorytetowa 3: PODNIESIENIE JAKOŚCI SYSTEMU KOMUNIKACYJNEGO REGIONU

Jak napisano w podrozdziale 4.1, różne zbiory jakościowych kryteriów oceny merytoryczno-technicznej stosowanych do oceny wniosków składanych w ramach tej osi priorytetowej przypisano poszczególnym rodzajom projektów: drogom regionalnym i lokalnym, projektom dotyczącym bezpieczeństwa systemu komunikacyjnego na drogach, projektem dotyczącym zakupu taboru kolejowego oraz ścieżkom rowerowym. Poniżej opisano jakościowe kryteria oceny merytoryczno-technicznej dla projektów dotyczących bezpieczeństwa systemu komunikacyjnego na drogach. W części A kryteriów punktowych bada ocenę się, w niesprecyzowany jednak sposób, stopień wypełniania polityk horyzontalnych. Pozostałe kryteria to: potencjalne możliwości beneficjenta w odniesieniu do aktualnych i planowanych w wyniku realizacji projektu działań ratowniczych / prewencyjnych, wpływ projektu na poprawę bezpieczeństwa w ruchu drogowym oraz na poprawę efektywności prowadzonych działań ratowniczych / prewencyjnych, komplementarność i spójność z innymi przedsięwzięciami, adekwatność zaproponowanych działań do zidentyfikowanych i opisanych potrzeb. Kryteria punktowe części B to zgodność projektu z aktualnymi potrzebami i zrównoważonym rozwojem województwa (na podstawie analizy dokumentów strategicznych) oraz kryterium obszarowe (oceniane na podstawie lokalizacji zakresu rzeczowego wniosku).

Oś priorytetowa 4: ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OCHRONY ŚRODOWISKA I ENERGETYCZNEJ

W części B, dotyczy to wszystkich grup projektów osi priorytetowej 4, projekty oceniane są według dwóch kryteriów: wpływu projektu „na zrównoważony rozwój województwa” [czyt. równomierny], znaczenia projektu dla realizacji celów zawartych w dokumentach strategicznych o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym. Poniżej opisano kryteria stosowane w części A oceny.

W ocenie projektów z zakresu infrastruktury przeciwpowodziowej bada się efektywność projektu tj. liczbę osób zabezpieczonych przed powodzią w stosunku do jego wartości (co jest w sposób oczywisty redundantne z kolejnym kryterium dotyczącym liczby osób zabezpieczonych przed powodzią). Umieszczenie w zestawie kryteriów wielkości obszaru zabezpieczonego przed powodzią uznać należy za nieporozumienie – ocena nie może promować ochrony przed powodzią obszarów niezamieszkałych i nieuprzemysłowionych (jako niezgodne z dyrektywami 2000/60/WE i 2007/60/WE). Za dyskusyjne należy ocenić umieszczenie wśród grupy kryteriów: „osiągnięcia celu ochrony środowiska przyrodniczego dolin rzecznych lub obszarów objętych projektem” wobec

³⁸ kryterium takiego nie zastosowano jedynie dla projektów promocyjnych oraz projektów łączących promocje z inwestycjami w ramach działania 2.3. *Promocja turystyczna i gospodarcza regionu*

przedmiotu oceny: infrastruktury przeciwpowodziowej. Niespójna z podejściem infrastrukturalnym jest informacja, iż ocenie podlega wpływ projektu, jako taki należałoby go ocenić pozytywnie, na utrzymanie, zachowanie lub poprawienie stanu i ciągłości przyrodniczej lub obszaru objętego projektem z podaniem działań proekologicznych: „zalesianie i zadrzewianie (...), udrażnianie starorzeczy, odtwarzanie mokradł, poprawa warunków wodnych torfowisk, (...)”. Nasadzenie roślinności stabilizującej brzegi, powstrzymanie erozji brzegowej przy zastosowaniu zabudowy biologicznej oraz wbudowanie powierzchni biologicznie czynnej można uznać by za alternatywę do działań technicznych lub próbę „zazielenienia” działań infrastrukturalnych, ale nie jako działanie proekologiczne. Umożliwienie migracji ryb, wyszczególnione w podstawie oceny, jest spełnieniem wymogów dyrektywy 2000/60/WE i jako obowiązkowe nie powinno być punktowane (to raczej warunek dopuszczający). Zarybianie zbiorników oraz rzek również nie mieści się w zakresie trwałych rozwiązań proekologicznych zapewniających ciągłość ekosystemów wodnych i od wód zależnych. Wobec uwarunkowań Ramowej Dyrektywy Wodnej (2000/60/WE) projekty z zakresu budowy zbiorników wodnych i stopni wodnych – budowli piętrzących nie powinny być przedmiotem zainteresowania RPO WŚ. Kryterium – efektywność projektu – promujące projekty o najkorzystniejszej wartości ilorazu wartości dofinansowania z EFRR w stosunku do pojemności zbiornika wodnego / ilości magazynowanej wody w retencji korytowej jest, w generalnej ocenie, nie na miejscu. Podobnie jest z kryterium badającym wielofunkcyjność zbiornika / stopnia wodnego – urządzenia piętrzącego. Wspomniana dyrektywa nie dopuszcza realizacji projektów zagrażających ekosystemom wodnym i od wód zależnym.

Projekty z zakresu rekultywacji terenów przemysłowych i zdegradowanych również, w części A, nie są oceniane w oparciu o adekwatny wobec zasady zrównoważonego rozwoju zestaw kryteriów. Bada się w tej ocenie m.in., w oparciu o ocenę eksperta, wpływ na polityki horyzontalne. Jest to jednak równie niesprecyzowane i nie promujące przedsięwzięć przyjaznych środowisku co ocena sposobu rekultywacji, promująca projekty które przyczynią się do przywrócenia terenu do obrotu li tylko gospodarczego. Wobec powyższego, efekt ekologiczny – kryterium promujące projekty o największej powierzchni rekultywowanego obszaru – przy innych kryteriach: efektywność ekonomiczna, kompleksowość, komplementarność i spójność, nie może i nie jest zdefiniowane w sposób umożliwiający przywracanie obszarów przemysłowych i zdegradowanych w sposób wychodzący naprzeciw zrównoważonemu, z uwzględnieniem aspektu środowiskowego, rozwojowi województwa.

Oś priorytetowa 5: WZROST JAKOŚCI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ ORAZ INWESTYCJE W DZIEDZICTWO KULTUROWE, TURYSTYKĘ I SPORT

Wśród kryteriów merytoryczno-technicznych dla działania 5.1. *Inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia* znajdziemy: w części A - wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, a w części B – wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa. Nie można więc oczekiwać promowania projektów zawierających efektywne wykorzystanie zasobów czy inne rozwiązania prośrodowiskowe, zwłaszcza że rozwój zrównoważony rozumiany jest w sposób nieuwzględniający aspektów środowiskowych w ogóle (a jako równomierny).

Oś priorytetowa 6: WZMOCNIENIE OŚRODKÓW MIEJSKICH I REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST

Kryteria merytoryczno-techniczne projektów ubiegających się o dofinansowanie w ramach działania 6.1. *Wzmocnienie regionalnych i subregionalnych ośrodków wzrostu* i 6.2. *Rewitalizacja małych miast* pogrupowane są dla następujących typów projektów: kompleksowe projekty rewitalizacyjne, projekty dotyczące poprawy systemów transportowych miast (w tym, zakup taboru transportu

miejskiego, budowa lub modernizacja publicznego transportu pasażerskiego), infrastruktura targowa i wystawiennicza. Projekty ostatniego typu oceniane są m.in. w części A w oparciu o kryterium: wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, a w części B – wpływ projektu na zrównoważony [czyt. równomierny] rozwój województwa. Nie sprzyja to promocji rozwiązań prośrodowiskowych.

Podsumowując:

(+/-) w części A oceny powszechnie stosuje się kryterium: wpływ projektu na polityki horyzontalne UE, co ze względu na swoją niedookreśloność oraz ilość punktów możliwych do uzyskania nie gwarantuje wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju dzięki środkom EFRR dostępnych w ramach RPO WŚ

(-) merytoryczno-techniczne kryteria jakościowe w większości przypadków sformułowane bardzo nieprecyzyjnie, nie wiążą przyznawanych punktów z mierzalnymi lub jasno określonymi wskaźnikami, co czyni ocenę w oparciu o nie niezobiektywizowaną; dodatkowo bardzo często są redundantne (opierają się o tę samą informację)

(-) do oceny wniosków w ramach większości konkursów w części B stosuje się kryterium: wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa, przy czym zrównoważony rozwój rozumiany jest w oderwaniu od aspektów środowiskowych – jako równomierny – a w ocenie bierze się pod uwagę: „dochody na mieszkańca gminy / powiatu, peryferyjność, wyrównywanie szans, projekty realizowane na obszarach wiejskich i zmarginalizowanych obszarach miejskich”

(-) kryteria oceny projektów, pomimo zidentyfikowania w ramach działań RPO WŚ możliwości szerokiego wsparcia rozwiązań pro, w Żaden sposób nie preferują projektów przyjaznych środowisku

(-) jako utraconą szansę na silne wsparcie zrównoważonego rozwoju województwa należy uznać dobór kryteriów dla działań w ramach osi nie będącymi typowymi wspierających projekty środowiskowe

5. Projekty kluczowe a zrównoważony rozwój

Indykacyjny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych RPO WŚ zawiera 26 pozycji³⁹. Projekty kluczowe planowane do dofinansowania środkami Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w kwocie blisko 620 mln złotych, co stanowi jedną piątą⁴⁰ całkowitej alokacji dofinansowania wszystkich projektów w RPO WŚ. Większość projektów umieszczonych na liście to takie, które według określonego w Załączniku do Uchwały Zarządu Województwa Świętokrzyskiego nr 1088/12 z dnia 9 maja 2012 roku, Uszczegółowienia RPO WŁ przewidywanego okresu realizacji projektu zakończyły się lub są na etapie finalizacji (ukończenie dwóch przewidziano na rok 2014). W tym trybie zostanie dofinansowanych:

- 4 projekty w ramach osi priorytetowej 1: WSPARCIE INNOWACYJNOŚCI, BUDOWA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO ORAZ WZROST POTENCJAŁU INWESTYCYJNEGO REGIONU (przybliżony poziom zaplanowanego wsparcia – 67 mln złotych),
- 6 projektów w ramach osi priorytetowej 2: PODNIESIENIE JAKOŚCI SYSTEMU KOMUNIKACYJNEGO REGIONU (340 mln złotych),
- 13 projektów w ramach osi priorytetowej 5: WZROST JAKOŚCI INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ ORAZ INWESTYCJE W DZIEDZICTWO KULTUROWE, TURYSTYKĘ I SPORT (134 mln złotych),

³⁹ na liście rezerwowej umieszczono jedną inwestycję drogową, jednak bez podania planowanej kwoty wsparcia

⁴⁰ do obliczeń przyjęto kurs euro = 4,2 PLN

- 3 projekty w ramach osi priorytetowej 6: WZMOCNIENIE OŚRODKÓW MIEJSKICH I REWITALIZACJA MAŁYCH MIAST (77 mln złotych).

Wśród projektów kluczowych znalazły się projekty drogowe (6), inwestycje w infrastrukturę służby zdrowia (13), projekty rewitalizacji w Sandomierzu i Kielcach (3), restauracja zabytków Świętego Krzyża (2) za oraz budowa systemu informacji przestrzennej (1) i rozbudowa infrastruktury informatycznej jednostek samorządu terytorialnego (1).

Kwotowo dominują projekty drogowe, na które RPO WŚ przeznaczają około 10% całkowitego wsparcia przewidzianego w ramach Programu (55% kwoty przeznaczanej na projekty kluczowe). Nie przewidziano dla projektów kolejowych ani z dziedziny miejskiego transportu publicznego. Nie przewidziano też wsparcia dla innych projektów prośrodowiskowych (w ramach osi priorytetowej 4).

Podsumowując:

(-) wśród 26 projektów kluczowych dla Województwa Świętokrzyskiego nie znalazł się żaden o charakterze prośrodowiskowym

(-) lista projektów kluczowych i dominacja kwotowa projektów drogowych, dowodzi iż rozwój zrównoważony województwa jest jedynie deklaracją

6. Alokacje środków finansowych a zrównoważony rozwój

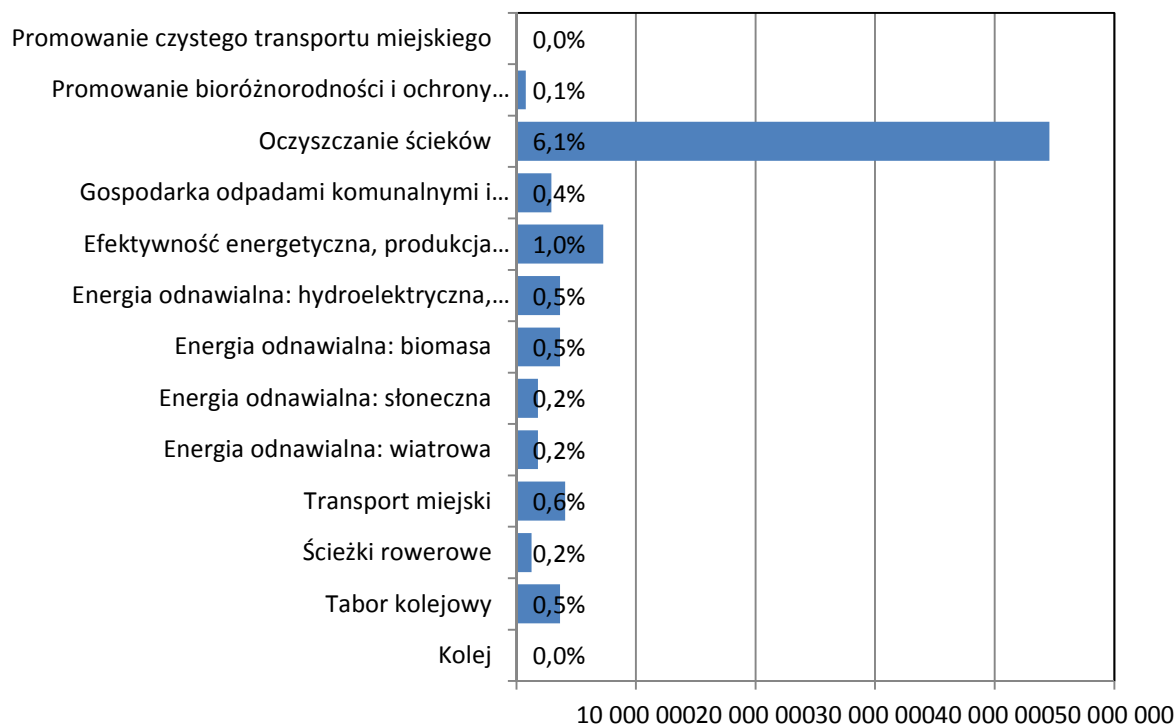
6.1 Zaprogramowane wsparcie finansowe obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami w stosunku do całości środków dostępnych w RPO

W celu zobrazowania i omówienia wielkości środków EFRR w kontekście zrównoważonego rozwoju, zaplanowanych w RPO WŚ do wsparcia obszarów będących przedmiotem niniejszej analizy posłużono się informacjami znajdującymi się w Programie i dotyczącymi wybranych kategorii interwencji: *Promowanie czystego transportu miejskiego* (kod: 52), *Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody* (kod: 51), *Oczyszczanie ścieków* (kod: 46), *Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi* (kod: 44), *Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią* (kod: 43), *Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe* (kod: 42), *Energia odnawialna: biomasa* (kod: 41), *Energia odnawialna: słoneczna* (kod: 40), *Energia odnawialna: wiatrowa* (kod: 39), *Transport miejski* (kod: 25), *Ścieżki rowerowe* (kod: 24), *Tabor kolejowy* (kod: 18) i *Kolej* (kod: 16)⁴¹.

RPO WŚ w wersji z roku 2008 przewiduje wsparcie ze środków EFRR kategorii interwencji oznaczonych kodami 18, 25, 26, 39-44, 46, 51. Suma wsparcia prośrodowiskowych przedsięwzięć w tych kategoriach to blisko 75,5 mln euro, co stanowi 10,4% wszystkich dostępnych środków w ramach Programu. Najwięcej środków zaplanowano na oczyszczanie ścieków (44,5 mln euro) i efektywność energetyczną (7,3 mln euro). Nie przewidziano dofinansowania przedsięwzięć kolejowych (poza zakupem i modernizacją taboru) i z zakresu promocji czystego transportu miejskiego. Wsparcie ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, ograniczające się w rzeczywistości do działań infrastrukturalnych, ustalono na bardzo niskim poziomie – 0,79 mln euro. Jako mało imponujące, także w kontekście wyzwań związanych z niskowęglową gospodarką należy ocenić wsparcie dla rozwoju energetyki słonecznej i wiatrowej oraz ścieżek rowerowych.

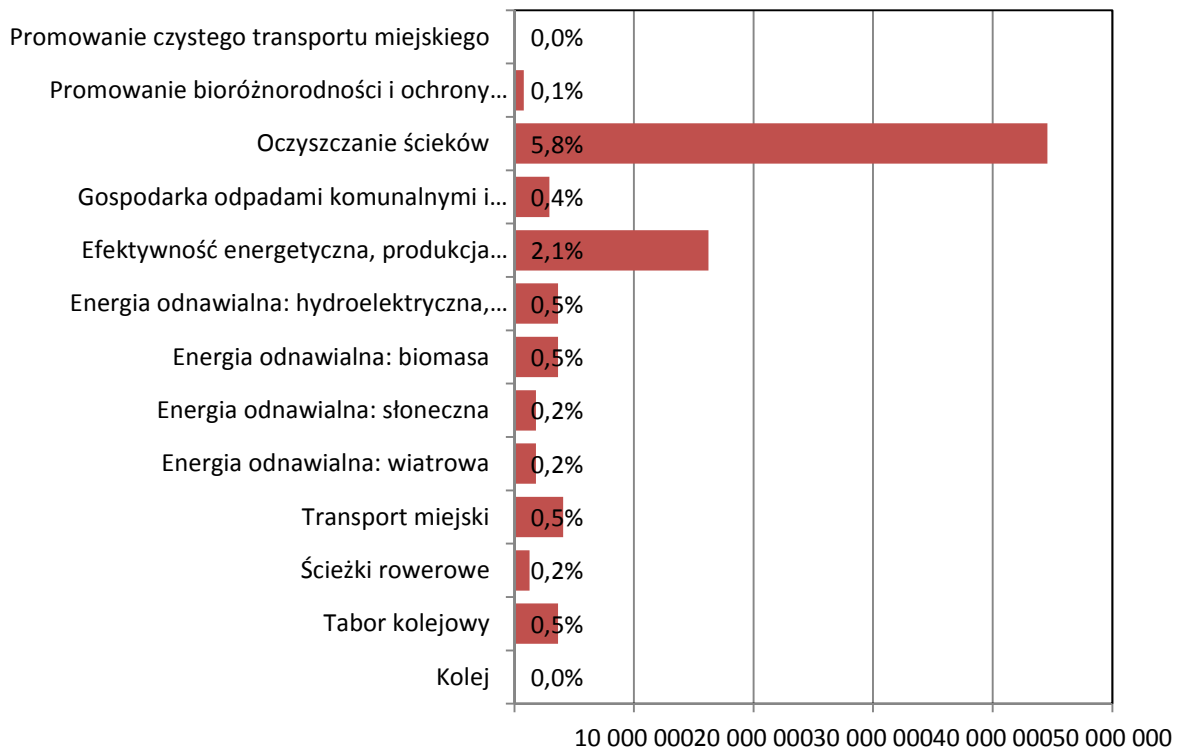
⁴¹ identyczne podejście metodyczne zastosowano w podrozdziałach 6.2 i 6.3

Ryc. 6.1a Zaprogramowane wsparcie finansowe (w euro) wybranych kategorii interwencji na tle (w %) całości środków dostępnych w RPO WŚ (dokument z roku 2008)

W roku 2011, po zmianie alokacji środków pomiędzy poszczególnymi kategoriami interwencji, całkowite wsparcie dla przedsięwzięć, które na potrzeby niniejszej analizy zostały zakwalifikowane jako prośrodowiskowe wzrosło, przekraczając 84 mln euro. Sumaryczna alokacja na kategorie oznaczone kodami 18, 25, 26, 39-44, 46, 51 wyniosła 11%. Było to efektem zwiększenia alokacji tylko w jednym obszarze - do ponad 16 mln euro, ponad dwukrotnie, zwiększono wsparcie dla efektywności energetycznej.

Ryc. 6.1b Zaprogramowane wsparcie finansowe w euro wybranych kategorii interwencji na tle (w %) całości środków dostępnych w RPO WŚ (dokument z roku 2011)

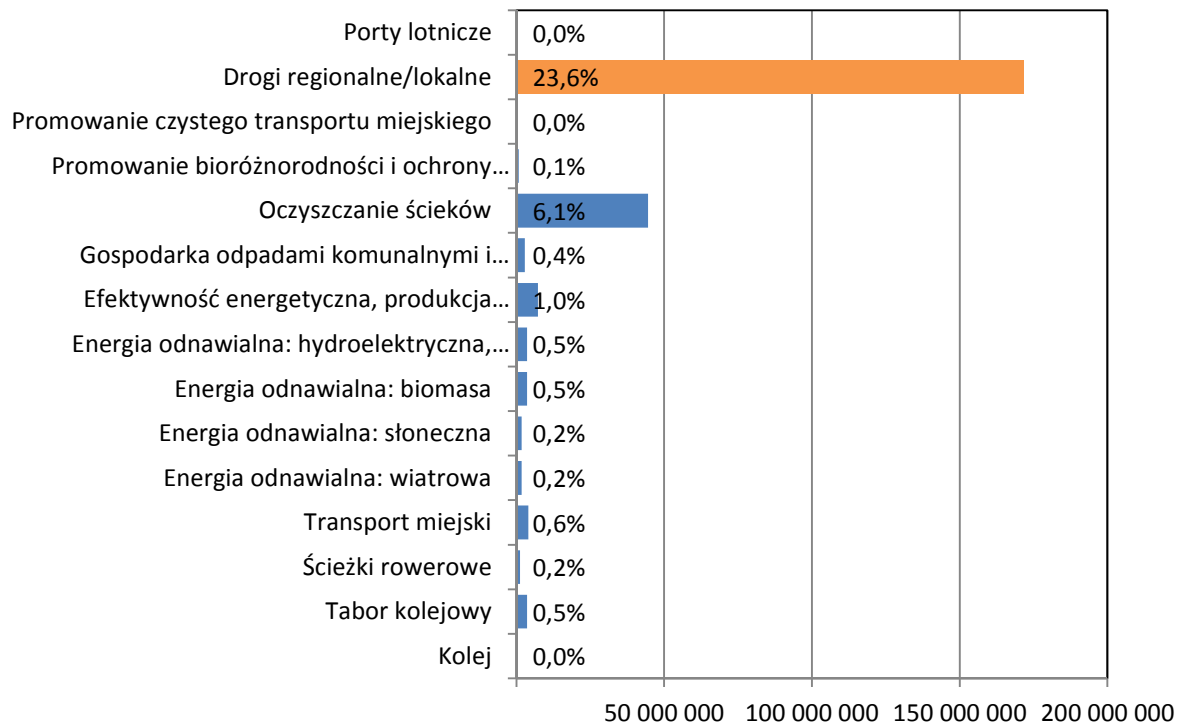

6.2 Zaprogramowane wsparcie finansowe obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami na tle alokacji dla sektorów: transport drogowy i lotniczy

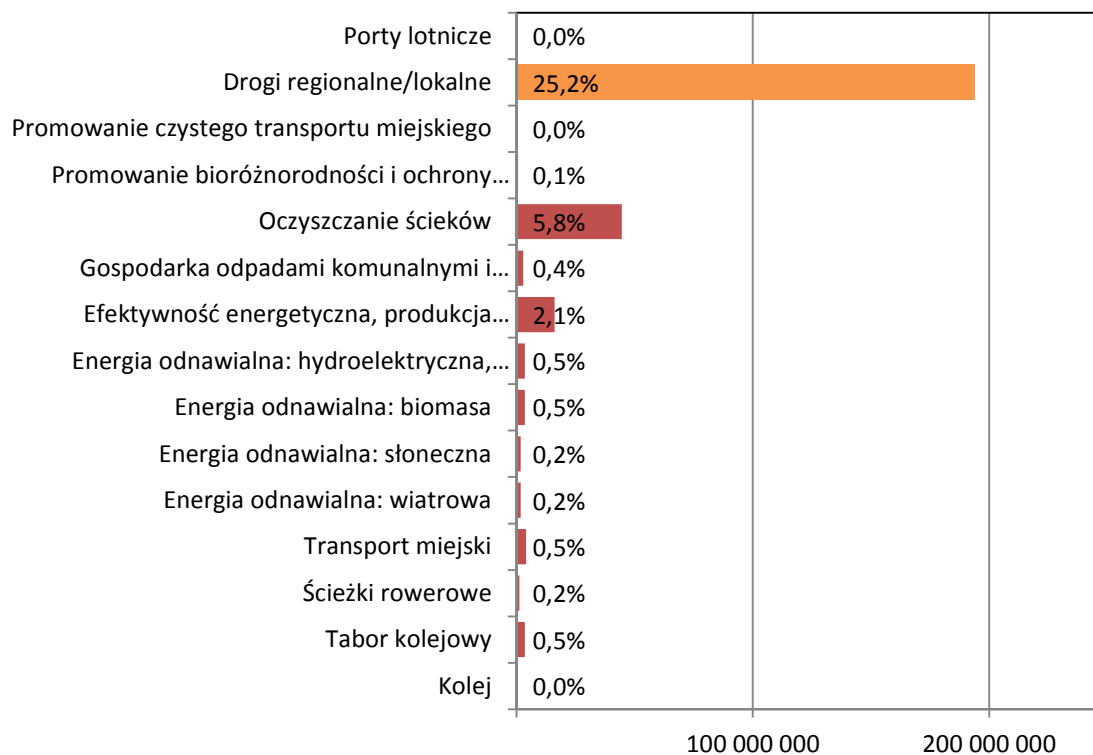
Kategoria interwencji (kod: 23) *Drogi regionalne i lokalne* zdecydowanie zdominowała budżet środków EFRR dostępny w ramach Programu. W RPO WŚ, w wersji z roku 2008 alokacja na nią stanowiła 23,6% środków dostępnych dla beneficjentów. W zmodyfikowanej w roku 2011 wersji Programu założono wzrost i w rezultacie kierowanie ponad ¼ środków EFRR – ponad 194 mln euro - na budowę i modernizację dróg w województwie. Choć Program nie dedykuje żadnych funduszy rozwojowi transportu lotniczego, to i tak różnica pomiędzy wysokością wsparcia transportu drogowego a transportu przyjaznego środowisku jest dramatyczna. Ten ostatni obszar może liczyć jedynie na nieco ponad 1% całkowitej sumy środków EFRR dostępnych w Programie.

Dominację projektów z zakresu transportu „nieprzyjaznego” środowisku i niezrównoważoność Programu najlepiej ilustruje zestawienie alokacji na tę pozycję w stosunku do sum dedykowanych 13 prośrodowiskowym kategoriom (Ryc. 6.2a i 6.2b).

Ryc. 6.2a Zaprogramowane wsparcie finansowe (w euro) wybranych kategorii interwencji na tle środków zaplanowanych na wsparcie transportu drogowego i lotniczego w stosunku do całości środków dostępnych w RPO WŚ (dokument z roku 2008)

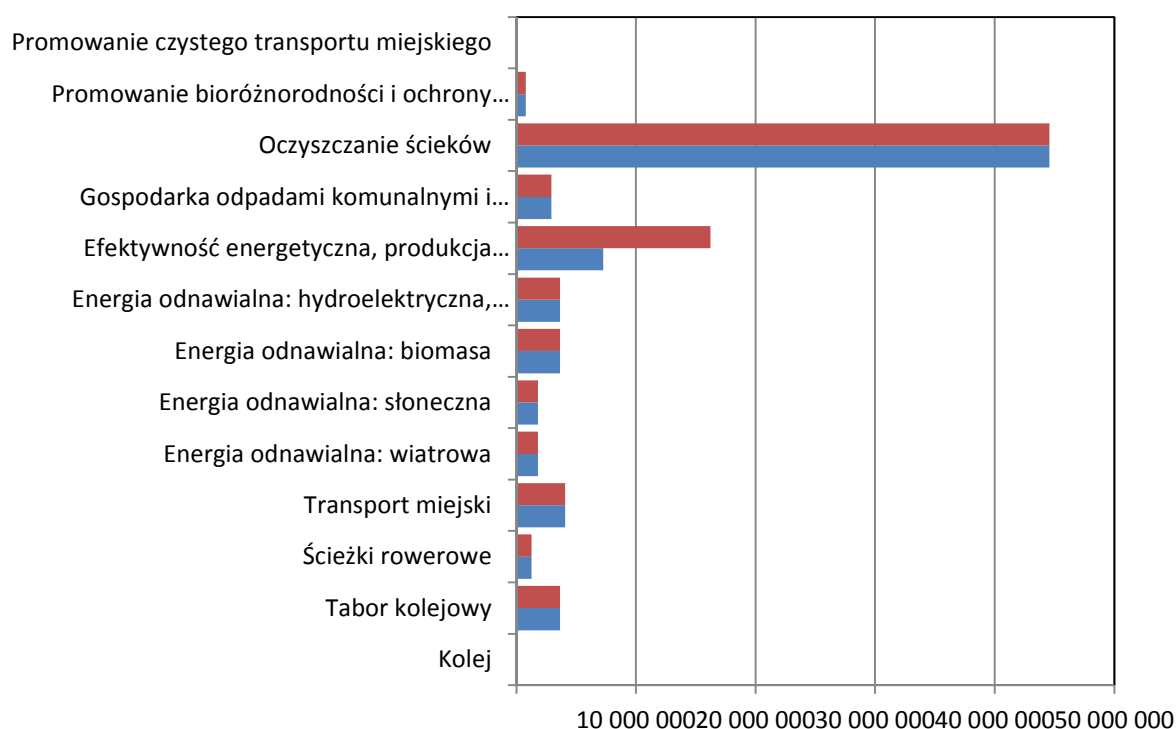
Ryc. 6.2b Zaprogramowane wsparcie finansowe (w euro) wybranych kategorii interwencji na tle środków zaplanowanych na wsparcie transportu drogowego i lotniczego w stosunku do całości środków dostępnych w RPO WŚ (dokument z roku 2011)

6.3 Zmiany alokacji dla obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywności energetycznej, odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami

Pomiędzy rokiem 2008 a rokiem 2011 dokonano jedynie zmiany alokacji w kategorii interwencji *Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (Kogeneracja), zarządzanie energią*. Alokacje na pozostałe kategorii interwencji, analizowane na potrzeby niniejszej analizy, pozostały bez zmian. Należy to odnotować z żalem, jako niewykorzystaną szansę na sprostanie wyzwaniom środowiskowym stojącym przed województwem i krajem. Blisko 44, dodatkowe, mln euro które pojawiły się w Programie w roku 2011 (związane z rezerwą wykonania) można było skierować na wsparcie ochrony środowiska, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Ryc. 6.3 Zmiany w alokacjach (w euro) dla wybranych kategorii interwencji pomiędzy wersjami RPO z 2008 a 2011 roku (2008 – kolor niebieski, 2011 – kolor czerwony)

6.4 Wskaźniki wdrażania RPO a zrównoważony rozwój

Wskaźniki realizacji celów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007 – 2013 ograniczają się do liczby utworzonych miejsc pracy w wyniku realizacji Programu (brutto i netto) oraz wpływu realizacji Programu na zmianę PKB w województwie.

Dla działań osi priorytetowej 1, 2 i 5 Uszczegółowienie RPO WŚ nie podaje również żadnych wskaźników mogących zmierzyć wpływ środków z EFRR na wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju, prośrodowiskowych rozwiązań, efektywnego wykorzystania zasobów czy ograniczaniu zagrożeń wynikających z globalnych wyzwań środowiskowych (utrata różnorodności biologicznej, zmian klimatu). Generalnie ocenę tę można przenieść na większość wskaźników przypisanych do działań pozostałych osi priorytetowych.

Wskaźniki osi priorytetowej 3 ograniczają się do liczby projektów z zakresu transportu, długości zbudowanych nowych dróg, długości dróg zmodernizowanych oraz – co ciekawe, choć z perspektywy środowiskowej raczej bezużyteczne – oszczędności czasu w euro na nowowybudowanych i

zmodernizowanych drogach.

Wskaźniki mierzące osiągnięcie celu szczegółowego: poprawa stanu środowiska naturalnego (oś priorytetowa 4 zorientowana na rozwój infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej) odnoszą się do:

- liczby projektów z zakresu ochrony środowiska (gospodarki odpadami, poprawy jakości powietrza, gospodarki wodno-kanalizacyjnej),
- liczby projektów z zakresu energii (w tym OZE),
- liczby projektów z zakresu zapobiegania zagrożeniom przyrodniczym [nie wiadomo o jakie zagrożenia chodzi⁴²],
- liczby osób przyłączonych do wodociągu,
- liczby osób przyłączonych do kanalizacji,
- „potencjalnej wytworzonej mocy zainstalowanej z odnawialnych źródeł energii” (z jednostką miary MWh),
- liczby osób zabezpieczonych przed powodzią [nie wiadomo jak wskaźnik ten miałby opisywać poprawę stanu środowiska naturalnego],
- liczbę osób objętych selektywną zbiórką odpadów,
- powierzchni zrekultywowanej / odzyskanej.

Zakładane wartości wskaźników w poszczególnych latach można ocenić różnie – od ambitnych dla liczby osób objętych selektywną zbiórką odpadów (w 2015 roku – na poziomie regionalnym 100 000 osób, na lokalnym 50 000) do rażąco niskich dla powierzchni zrekultywowanej / odzyskanej (odpowiednio: 6 i 2 ha).

Wskaźniki wdrażania osi priorytetowej 6 (dla celu szczegółowego: zwiększenie atrakcyjności ośrodków miejskich i centrów gmin) obok liczby projektów wpływających na poprawę atrakcyjności, liczby stworzonych miejsc pracy i liczby nowych inwestycji na obszarach zrewitalizowanych odnoszą się również do powierzchni obszaru poddanego rewitalizacji oraz – dla działania 6.1. *Wzmocnienie regionalnych i sub-regionalnych ośrodków wzrostu* – liczby zakupionego taboru komunikacji miejskiej, pojemności zakupionego taboru komunikacji miejskiej i przyrostu ludności korzystającej ze zmodernizowanej komunikacji miejskiej. Wartości tych wskaźników jednak nie są w żaden sposób ambitne. W sumie w województwie, w ramach tej osi, planuje się zrekultywować 20 ha powierzchni, zakupić 8 szt. taboru komunikacji miejskiej (z 200 miejscami siedzącymi). Przyrost ludności korzystającej ze zmodernizowanej komunikacji miejskiej określono zaś w roku 2015 na poziomie 0,6%.

Podsumowując:

(+) w trakcie realizacji RPO i dokonywanych zmian alokacji w okresie 2007 – 2011 znacząco wzrosła alokacja na dofinansowanie przedsięwzięć z zakresu efektywności energetycznej

(+/-)w roku 2011, po zmianie alokacji środków pomiędzy poszczególnymi kategoriami interwencji, całkowite wsparcie dla przedsięwzięć, które na potrzeby niniejszej analizy zostały zakwalifikowane jako prośrodowiskowe wzrosło, przekraczając 84 mln euro (z 10,4 do 11% środków EFRR dostępnych w Programie), było to jednak efektem zwiększenia alokacji tylko w jednym obszarze - do ponad 16 mln euro, ponad dwukrotnie, zwiększono wsparcie dla efektywności energetycznej

(-) kategoria interwencji (kod: 23) *Drogi regionalne i lokalne* zdecydowała zdominowała budżet środków EFRR dostępny w ramach Programu. W RPO WŚ, w wersji z roku 2008 alokacja na nią stanowiła 23,6%

⁴² z załącznika 4 RPO WŚ *Prognoza Oddziaływania na Środowisko projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007 - 2013* można dowiedzieć się, że wskaźnik ten wiąże się z elementem środowiska określony jako „różnorodność biologiczna, flora i fauna”

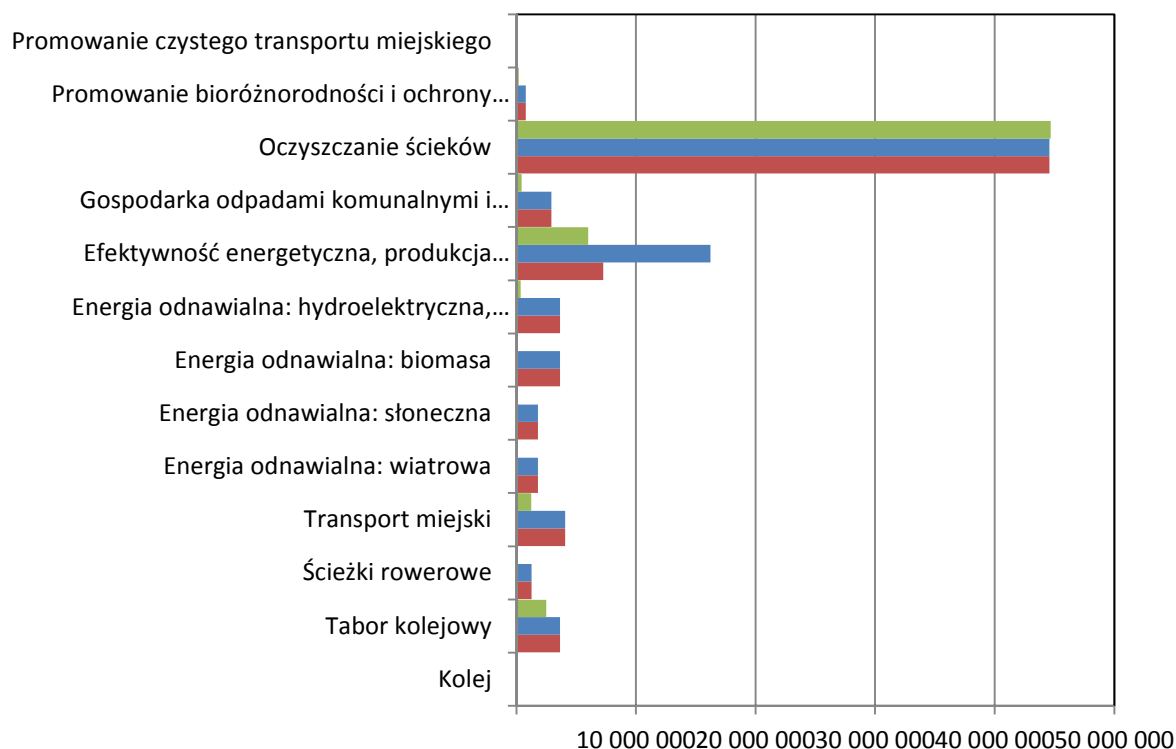
środków dostępnych dla beneficjentów; w zmodyfikowanej w roku 2011 wersji Programu założono wzrost i w rezultacie kierowanie ponad ¼ środków EFRR – ponad 194 mln euro - na budowę i modernizację dróg w województwie (wsparcie dla transportu przyjaznego środowisku – 1%)

(-) wśród wskaźników efektu (produktu i rezultatu) osi priorytetowych RPO WŚ 1, 2, 3 i 5 nie ma żadnych mierzących środowiskowe skutki wdrażania Programu, a dla osi 6 są one nieliczne lub/i przyjmują mało ambitne wartości, co potwierdza (podobnie jak kryteria wyboru projektów dla poszczególnych działań) deklaracyjność zgodności Programu z zasadą zrównoważonego rozwoju

7. Stan wdrażania, ocena barier i rzeczywistej dostępności wsparcia dla obszarów: ochrony przyrody i edukacji ekologicznej, transportu przyjaznego środowisku (kolejowy, miejski, rowerowy), efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, gospodarki ściekowej i gospodarki odpadami oraz działań wspierających zrównoważony rozwój

Ocena zaawansowania wdrażania RPO WŚ opiera się o *Sprawozdanie roczne z realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013*. Zaawansowanie (według podpisanych umów) na koniec roku 2011 było bardzo różne w różnych osiach, działaniach i kategorii interwencji.

Ryc. 7a Stan wdrażania (w euro) w wybranych kategoriach interwencji (sprawozdanie 2011 versus założenia RPO 2008 & RPO 2011); RPO 2008 – kolor czerwony, RPO 2011 – kolor niebieski, sprawozdanie 2011 – kolor zielony

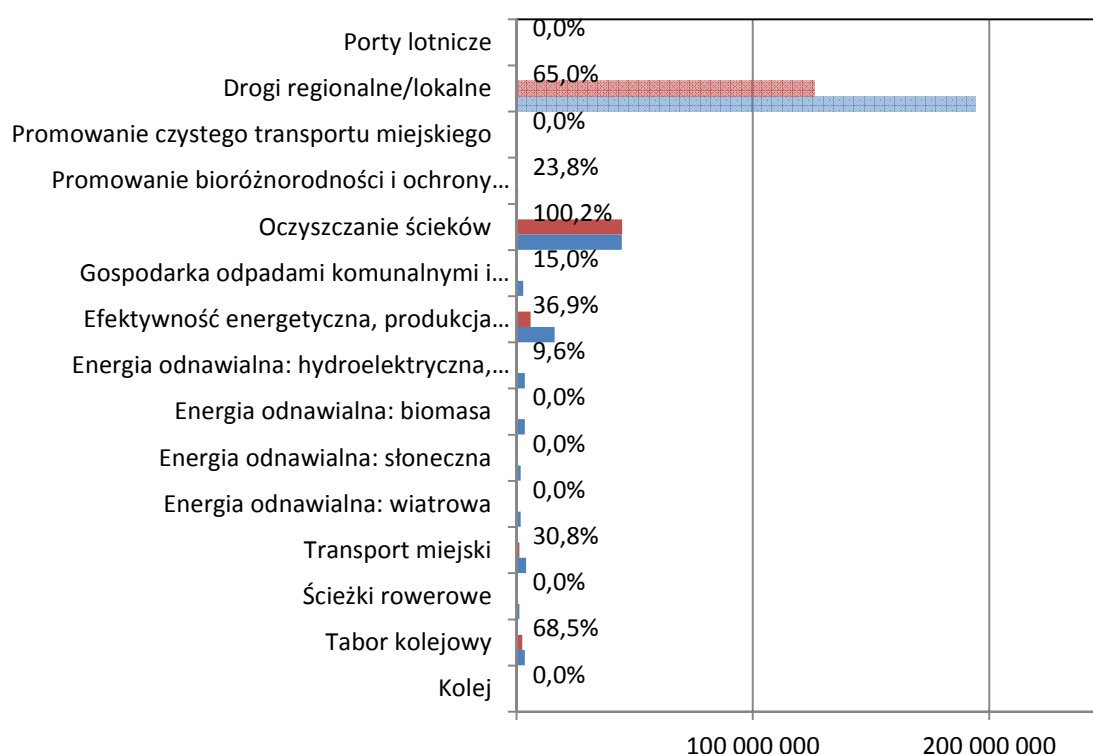

W oparciu o podział kumulatywny przyznanego wkładu wspólnotowego według kategorii stwierdzić można brak postępów we wdrażaniu projektów dedykowanych ścieżkom rowerowym, odnawialnym źródłom energii bazujących na wietrze, słońcu i biomasie. Na koniec roku 2011 niski był też poziom

podpisanych umów dla projektów z zakresu gospodarki odpadami i infrastruktury służącej edukacji ekologicznej⁴³.

W okresie 2008 – 2011 odnotowano zmianę alokacji tylko w jednej, z grupy będącej przedmiotem niniejszej analizy, kategorii interwencji. Zmianę tę można wiązać z tempem wdrażania środków przypisanych kategorii *Efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej i zarządzania energią* (43). Za pozytywne uznać należy, że mimo iż w niektórych pro środowiskowych kategoriach wdrażanie było słabe lub żadne nie realokowano środków EFRR, co jest dość powszechną praktyką w innych regionalnych programach operacyjnych.

Ryc. 7b Stan wdrażania w wybranych kategoriach interwencji na tle środków wydatkowanych na wsparcie transportu drogowego i lotniczego (sprawozdanie 2011 versus założenia RPO 2011)

Niezależnie od wielkości alokacji, należy stwierdzić, iż tempo wdrażania projektów z zakresu oczyszczania ścieków (100% alokacji) jest lepsze niż tych polegających na budowie / modernizacji dróg regionalnych i lokalnych, choć istotna ich część to projekty kluczowe (wyłaniane trybem pozakonkursowym). Szkoda więc, że nie zdecydowano się na zwiększenie alokacji dla oczyszczania ścieków (zrobiono to za to dla projektów drogowych).

Zgodnie ze Sprawozdaniem dla osi priorytetowej 3 *Podniesienie jakości systemu komunikacyjnego regionu* podpisano 130 umów na łączną kwotę dofinansowania ze środków publicznych 128 995 413,87 euro, co daje 66,19 % realizacji alokacji EFRR przeznaczonej na tę oś na lata 2007-2013. Do końca 2011 roku zakończono realizację 95 projektów.

Dla osi priorytetowej 4 *Rozwój infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej* do końca 2011 roku zawarto 97 umów na łączną kwotę dofinansowania 68 621 314,95 euro, co daje 65,13 % realizacji alokacji na lata 2007-2013 dla osi 4. Na koniec 2011 zrealizowano 35 projektów. Na tempo wdrażania wpłynęła częstość i tematyka ogłaszanych konkursów. Od początku funkcjonowania Programu dla

⁴³ jak napisano wcześniej środki kategorii interwencji *Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody* w województwie świętokrzyskim związane są, ze względu na architekturę Programu, jedynie z infrastrukturą edukacji ekologicznej

działań osi priorytetowej 4 ogłaszano następujące konkursy:

- w lipcu / sierpniu 2008 roku – dla obu działań (4.1. i 4.2.) z wyłączeniem projektów dotyczących energetyki (kategorie interwencji 33,39,40,41,42,43,47), dla których z ogłoszeniem konkursu czekano do przyjęcia Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego w sprawie pomocy udzielanej na inwestycje w zakresie: energetyki, infrastruktury telekomunikacyjnej, infrastruktury sfery badawczo-rozwojowej, lecznictwa uzdrowiskowego w ramach regionalnych programów operacyjnych oraz z wyłączeniem projektów dotyczących kategorii interwencji 44 – Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi;

- w maju / czerwcu 2009 roku – dla obu działań z wyłączeniem projektów dotyczących energetyki (kategorie interwencji 33,39,40,41,42,43,47), dla których z ogłoszeniem konkursu czekano do przyjęcia Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego w sprawie pomocy udzielanej na inwestycje w zakresie: energetyki, infrastruktury telekomunikacyjnej, infrastruktury sfery badawczo-rozwojowej, lecznictwa uzdrowiskowego w ramach regionalnych programów operacyjnych oraz z wyłączeniem projektów dotyczących kategorii interwencji 44 – Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi;

- w lutym / marcu 2010 roku – dla obu działań dla projektów dotyczących następujących kategorii interwencji: 33, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47;

- w czerwcu / lipcu 2011 roku – dla obu działań dla projektów dotyczących kategorii interwencji 43.

RPO WŚ mimo, że jeden z celów szczegółowych zorientowany jest na poprawę środowiska naturalnego, nie przewidziało wsparcia dla ochrony przyrody. Analizę wdrażania kategorii interwencji 51 omówiono w ramce poniżej.

Ramka 1. Analiza wdrażania kategorii interwencji 51 *Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym Natura 2000)*

Kategoria interwencji 51 została w RPO WŚ, co wynika z Uszczegółowienia, przypisana jednemu z działań osi priorytetowej 4 *Rozwój infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej* tj. 4.2. *Rozwój systemów lokalnej infrastruktury ochrony środowiska*. Oprócz kategorii interwencji o kodzie 51 działaniu przypisano także kategorie: 33, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 53, 54, co znacznie utrudnia śledzenie przepływu funduszy w kontekście obszarów wsparcia. Dodatkowo, ogłaszanie konkursów w których konkurują odmienne projekty oceniane według tych samych bardzo generalnych kryteriów może utrudniać wdrażanie niektórych kategorii interwencji.

Wśród przykładowych projektów powiązanych z kategorią 51 Uszczegółowienie wymienia projekty dotyczące budowy, modernizacji i doposażenia infrastruktury służącej szeroko pojętej edukacji ekologicznej (punkty widokowe, ścieżki przyrodnicze, ośrodki dydaktyczno-promocyjne, centra edukacji ekologicznej itp.). Beneficjentami mogą być jednostki samorządu terytorialnego (JST), stowarzyszenia, związki i porozumienia JST, jednostki administracji rządowej w województwie, organizacje pozarządowe, jednostki organizacyjne lasów państwowych, inne jednostki publiczne, jednostki świadczące usługi publiczne na zlecenie JST, przedsiębiorstwa energetyczne i spółki komunalne z min. 50% udziałem podmiotów publicznych.

W analizowanym okresie ogłoszono 2 konkursy, w których można było starać się o dofinansowanie projektów infrastruktury ekologicznej – w roku 2008 i 2009.

Na listach podpisanych pre-umów znalazły się w 2008 roku (przy poziomie dofinansowania 60%) 3 projekty z tego zakresu: Świętokrzyski Szlak Paproci – utworzenie ścieżki ekologicznej w otulinie Świętokrzyskiego Parku Narodowego w gminie Bieliny (dofinansowanie w kwocie 239 914, 93

złotych), utworzenie izby przyrodniczo-leśnej przy siedzibie Nadleśnictwa Kielce (dofinansowanie w kwocie 193 918,03 złotych)⁴⁴ i Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej przy Ekologicznym Związku Gospodarki Odpadami Komunalnymi z siedzibą w Rzędowie (dofinansowanie w kwocie 240 000 złotych). W 2009 roku umowę wstępną podpisano dla budowy Centrum Edukacji Ekologicznej – Zamku W Kijach (dofinansowanie w kwocie 239 324,62 złotych). Do końca 2011 roku umowy dla projektów kategorii interwencji 51 podpisano na kwotę 188 329,20 euro wsparcia EFRR. Słabe tempo wdrażania w stosunku przewidzianej alokacji należy wiązać z faktem, iż projekty tego zakresu konkurowały z projektami innych typów oraz tym, iż maksymalną kwotę dofinansowania określono na poziomie 60% kosztów kwalifikowanych projektów, co z pewnością wykluczyło część potencjalnych beneficjentów np. organizacje pozarządowe.

Podsumowując:

(+) dobre tempo wdrażania (w stosunku do alokacji) środków EFRR przypisanych kategorii właściwej dla efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej i zarządzania energią (43) skutkujące zwiększeniem alokacji wsparcia finansowego

(+/-)dobre tempo wdrażania (w stosunku do alokacji) środków EFRR przypisanych kategorii właściwej dla oczyszczania ścieków (kategoria 46) nie przyczyniło się niestety to podwyższenia alokacji (choć w Programie przybyło dostępnych środków), co niezrozumiałe wobec wyzwań środowiskowych na poziomie województwa w tym zakresie

(-) postępu we wdrażaniu nie odnotowano w kategorii dedykowanej ścieżkom rowerowym, odnawialnej energii pochodzącej z biomasy, słońca i wiatru

8. Podsumowanie i wnioski do programowania na lata 2014-2020

Podsumowanie:

- 1) Dokumenty RPO WŚ nie łączą pojęcia rozwoju zrównoważonego z dążeniem do poprawy jakości życia oraz zapewnienia dobrobytu obecnego pokolenia, bez zagrażania możliwościom zaspokojenia potrzeb przyszłych pokoleń, co jest możliwe do osiągnięcia wyłącznie przez zintegrowanie działań w zakresie rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska i sprawiedliwości społecznej. Program skupia się na wyrównywaniu różnic – np. infrastrukturalnych, gospodarczych – pomiędzy poszczególnymi częściami województwa.
- 2) Rozdział poświęcony sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, mimo deklaracji, nie ma niestety charakteru diagnozy – jest opisem zawierającym elementy oceny województwa w wyodrębnionych obszarach (najczęściej w kontekście pozostałych województw), bez próby zidentyfikowania przyczyn takiego stanu i rzeczywistych potrzeb. Opis ten abstrahuje od polityki zrównoważonego rozwoju, jest właściwie oderwany od uwarunkowań środowiskowych i jakości środowiska. W rozdziale RPO WŚ, który miał być według założenia diagnozą nie dostrzega się wcale globalnych wyzwań środowiskowych – utraty różnorodności biologicznej i zmian klimatu. Próżno też szukać omówienia skutków środowiskowych funkcjonowania i rozwoju poszczególnych sektorów gospodarki regionu (np. transport, energetyka) czy związku pomiędzy jakością środowiska a jakością życia społeczeństwa.
- 3) Kryteria formalne nie wychodzą w żaden, poza deklaracyjny, sposób naprzeciw zasadzie zrównoważonego rozwoju. Na etapie oceny formalnej sprawdza się jedynie, bez norm

⁴⁴ ten sam projekt figuruje również na liście rankingowej po ocenie merytoryczno-technicznej w konkursie z roku 2009; na tej samej liście rankingowej figuruje też projekt: Bliżej natury – organizacja ośrodka edukacji ekologicznej w Rogowicach Gmina Mirów (dofinansowanie w kwocie 240 000 złotych)

doprecyzowujących to sprawdzenie, brak negatywnego wpływu na polityki horyzontalne UE, w tym również i na politykę zrównoważonego rozwoju. Kryteria zastosowane na tym etapie oceny nie stanowią restrykcyjnego „sita” gwarantującego, że dzięki środkom EFRR, którymi dysponuje RPO WŚ, województwo świętokrzyskie będzie rozwijać się w sposób zrównoważony.

Ocena merytoryczno-techniczna w oparciu o kryteria dopuszczające także nie wyeliminuje dofinansowania przedsięwzięć stojących w sprzeczności ze zrównoważonym rozwojem województwa. Jedną z przyczyn jest zapewne fakt, że województwo nie ma spójnej wizji takiego rozwoju. Ocena merytoryczno-techniczna na poziomie kryteriów dopuszczających nie nawiązuje do zrównoważonego rozwoju, próżno też szukać kryteriów ukierunkowanych na zmniejszanie śladu ekologicznego wdrażania RPO WŚ. Ocena merytoryczno-techniczna w oparciu o kryteria jakościowe (punktowe) nie bada żadnych aspektów środowiskowych ani nie promuje prośrodowiskowych, rzeczywiście zrównoważonych rozwiązań (za wyjątek uznać można pojedyncze kryteria wyboru projektów w ramach osi 4 i 3). Wśród kryteriów dla większości typów projektów znajdziemy bliżej niesprecyzowany wpływ na polityki horyzontalne UE oceniany ekspercko, na niskim poziomie punktowym zresztą. Drugim dość popularnym kryterium jest wpływ projektu na zrównoważony rozwój województwa, przy czym zrównoważony jest rozumiany jako równomierny i odnosi się do następujących pojęć: „dochody na mieszkańca gminy / powiatu, peryferyjność, wyrównywanie szans, projekty realizowane na obszarach wiejskich i zmarginalizowanych obszarach miejskich”.

4) Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych RPO WŚ zawiera 26 pozycji⁴⁵. Projekty kluczowe planowane do dofinansowania środkami Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w kwocie blisko 620 mln złotych, co stanowi jedną piątą całkowitej alokacji dofinansowania wszystkich projektów w RPO WŚ. Wśród projektów kluczowych znalazły się projekty drogowe (6), inwestycje w infrastrukturę służby zdrowia (13), projekty rewitalizacji w Sandomierzu i Kielcach (3), restauracja zabytków Świętego Krzyża (2) za oraz budowa systemu informacji przestrzennej (1) i rozbudowa infrastruktury informatycznej jednostek samorządu terytorialnego (1). Kwotowo dominują projekty drogowe, na które RPO WŚ przeznaczają około 10% całkowitego wsparcia przewidzianego w ramach Programu (55% kwoty przeznaczanej na projekty kluczowe). Nie przewidziano projektów kolejowych ani z dziedziny miejskiego transportu publicznego. Nie przewidziano też wsparcia dla innych projektów prośrodowiskowych (w ramach osi priorytetowej 4).

5) wśród wskaźników efektu (produktu i rezultatu) osi priorytetowych RPO WŚ 1, 2, 3 i 5 nie ma żadnych mierzących środowiskowe skutki wdrażania Programu, a dla osi 6 są one nieliczne lub/i przyjmują mało ambitne wartości, co potwierdza (podobnie jak kryteria wyboru projektów dla poszczególnych działań) deklaracyjność zgodności Programu z zasadą zrównoważonego rozwoju.

6) W oparciu o podział kumulacyjny przyznanego wkładu wspólnotowego według kategorii stwierdzić można brak postępów we wdrażaniu projektów dedykowanych ścieżkom rowerowym, odnawialnym źródłom energii bazujących na wietrze, słońcu i biomasie. Na koniec roku 2011 niski był też poziom podpisanych umów dla projektów z zakresu gospodarki odpadami i infrastruktury służącej edukacji ekologicznej⁴⁶.

7) W roku 2011, po zmianie alokacji środków pomiędzy poszczególnymi kategoriami interwencji, całkowite wsparcie dla przedsięwzięć, które na potrzeby niniejszej analizy zostały zakwalifikowane jako prośrodowiskowe wzrosło, przekraczając 84 mln euro. Sumaryczna alokacja na kategorie oznaczone kodami 18, 25, 26, 39-44, 46, 51 wyniosła 11% (wcześniej 10,4%). Było to efektem

⁴⁵ na liście rezerwowej umieszczono jedną inwestycję drogową, jednak bez podania planowanej kwoty wsparcia

⁴⁶ jak napisano wcześniej środki kategorii interwencji *Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody w województwie świętokrzyskim* związane są, ze względu na architekturę Programu, jedynie z infrastrukturą edukacji ekologicznej

zwiększenia alokacji tylko w jednym obszarze - do ponad 16 mln euro, ponad dwukrotnie, zwiększono wsparcie dla efektywności energetycznej.

8) W okresie 2008 – 2011 odnotowano zmianę alokacji tylko w jednej, z grupy będącej przedmiotem niniejszej analizy, kategorii interwencji. Zmianę tę można wiązać z tempem wdrażania środków przypisanych kategorii *Efektywności energetycznej, produkcji skojarzonej i zarządzania energią* (43). Za pozytywne uznać należy, że mimo iż w niektórych pro środowiskowych kategoriach wdrażanie było słabe lub żadne nie realokowano środków EFRR, co jest dość powszechną praktyką w innych regionalnych programach operacyjnych.

9) Niezależnie od wielkości alokacji, należy stwierdzić, iż tempo wdrażania projektów z zakresu oczyszczania ścieków (100% alokacji) jest lepsze niż tych polegających na budowie / modernizacji dróg regionalnych i lokalnych, choć istotna ich część to projekty kluczowe (wyłaniane trybem pozakonkursowym). Szkoda więc, że nie zdecydowano się na zwiększenie alokacji dla oczyszczania ścieków (zrobiono to za to dla projektów drogowych).

Rekomendacje do programowania wsparcia na lata 2014-2020:

1) Kwestie środowiskowe muszą być traktowane horyzontalnie we wszystkich osiach priorytetowych i działaniach RPO WŚ 2014-2020. Horyzontalne podejście do zrównoważonego rozwoju - zintegrowanie działań w zakresie rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska i sprawiedliwości społecznej - musi być odzwierciedlone w opisach działań, przykładowych przedsięwzięciach możliwych do wsparcia, przede wszystkim zaś w kryteriach wyboru projektów.

2) Wpisywanie się przedsięwzięć w zrównoważony rozwój regionu powinno być traktowane jako warunkowość (kryterium dopuszczające). We wszystkich działaniach należy wprowadzić kryteria promujące prośrodowiskowe rozwiązania, w tym (o ile to adekwatne) m.in. efektywność energetyczną, wykorzystanie OZE, efektywne wykorzystanie zasobów, łagodzenie i adaptację do zmian klimatu. RPO WŚ 2014-2020 musi wychodzić naprzeciw, zdecydowanie bardziej niż w aktualnej perspektywie finansowej, nie tylko globalnemu wyzwaniu środowiskowemu jakim są zmiany klimatu, ale i problemowi utraty różnorodności biologicznej.

3) Ocena wniosków musi być zobiektywizowana. Punktacja przyznawana w obrębie poszczególnych kryteriów musi uzależniać liczbę punktów osiągnięcia określonej wartości wskaźnika, a nie wynikać z subiektywnej oceny eksperta. Należy wykluczyć stosowanie kryteriów redundantnych (powtarzających tę samą informację). Stosowanie wag adekwatnie do rangi kryterium będzie uzasadnione jedynie wtedy, gdy będą promować rozwiązania zrównoważone środowiskowo.

4) Ocena wniosków i wdrażania Programu (zwłaszcza przy określaniu wskaźników rezultatu) nie może uciekać od weryfikacji informacji podanej przez beneficjenta.

5) Dobór alokacji na poszczególne kategorie interwencji musi gwarantować zrównoważony rozwój województwa. W przyszłej perspektywie finansowej należy utrzymać stabilność alokacji na poszczególne kategorie interwencji (mechanizm powinien dopuszczać zmiany jedynie w wyjątkowych przypadkach).

6) Wskaźniki rezultatu muszą mierzyć zrównoważoność rozwoju województwa i ściśle wiązać się z celami regionalnego programu operacyjnego.

7) Architektura RPO WŚ lub sposób wyłaniania beneficjentów muszą wyeliminować konkurowanie ze sobą, wobec tych samych kryteriów, projektów o skrajnie różnych typach.

8) Należy stworzyć i wdrożyć mechanizm równomiernego i zgodnego z założeniami wydatkowania środków (ilość konkursów, czas od złożenia wniosku do podpisania umowy itp.).